

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

***“Οι εξωτερικές σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-
Ρωσίας”***

Επιμέλεια Εργασίας: Παράσχος Κορωνιός Σπυρίδων (ΑΜ 3059)

Επιβλέπων Καθηγητής: Δημήτριος Ξενάκης

ΡΕΘΥΜΝΟ 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	5
1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως δρών στις διεθνείς σχέσεις.....	6
1.1 Η προϊστορία στα θέματα εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής έως το 1993.....	6
1.2 Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και η ΚΕΠΠΑ.....	7
1.3 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) και της Νίκαιας (2000).....	8
.	
1.4 Η Συνθήκη της Λισσαβόνα.....	10
2. Η Ρωσία.....	14
2.1 Η πρώτη περίοδος μετά την ΕΣΣΔ – Η περίοδος Γιέλτσιν (1991-1999)....	14
2.2 Η περίοδος Πούτιν (1999 -).....	17
2.3 Η Ρωσία σήμερα.....	19
3. Οι εξωτερικές σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας.....	20
3.1. Η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (ΣΕΣΣ).....	20
3.2. Η Κοινή Στρατηγική της ΕΕ για τη Ρωσία και η Ρωσική Στρατηγική....	24
3.3. Οι τέσσερις Κοινοί Χώροι.....	27

3.4. Η Εταιρική Σχέση για τον Εκσυγχρονισμό.....	32
3.5. Εμπορικές Σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας.....	34
3.6. Ενεργειακές σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας.....	38
3.7. Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ευρώπης	41
3.8. Η κρίση στην Κριμαία (2014) και οι εξελίξεις στις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας...44	
3.8.1. Η πορεία προς την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία.....	44
3.8.2. Η αντίδραση της ΕΕ.....	46
Συμπεράσματα.....	50
Βιβλιογραφία.....	51

Συντομογραφίες

- ΕΠΠΑ:** Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΕΚ: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΥΕΔ: Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
ΥΕ: Υπατος Εκπρόσωπος
ΚΠΑΑ: Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΣΕΣΣ: Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας
ΚΕΟΧ: Κοινός Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
ΚΑΧ: Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών
ΟΑΣΕ: Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
ΕΣΕ: Εταιρική Σχέση για τον Εκσυγχρονισμό
ΠΟΕ: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
ΕΑΚ: Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα
ΕΠΣ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασίας
ΕΕΠ: Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
ΚΕΠΠΑ: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας
ΔΕΕ: Δυτικο-ευρωπαϊκή Ένωση

Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσία αποτελούν δύο σημαντικούς παίκτες στην παγκόσμια σκακιέρα. Οι μεταξύ τους σχέσεις λοιπόν και η μελέτη τους παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Τις δύο πλευρές αν και τις χωρίζουν πολλά τις ενώνουν ακόμη περισσότερο. Οι δύο πλευρές έχουν μια σχέση έντονης αλληλεξάρτησης και η πρόοδος του ενός πολλές φορές συνδέεται με τον άλλο. Η ιδιαίτερη αυτή σχέση γίνεται πρόσφορο έδαφος για έρευνα και τομές σε συγκεκριμένα ζητήματα και αυτό θα προσπαθήσει να κάνει αυτή η εργασία.

Από τη μία έχουμε την Ευρωπαϊκή Ένωση, μια ισχυρή πολιτική και οικονομική ένωση διαφορετικών κρατών, με κοινούς στόχους και οράματα. Η ΕΕ αποτελεί αθροιστικά την μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου και μια από τις μεγαλύτερες αγορές. Η οικοδόμηση λοιπόν ισχυρών και σταθερών σχέσεων μαζί της αποτελεί για όλες τις χώρες σημαντική προτεραιότητα, πόσο μάλλον για μία χώρα με μεγάλη εγγύτητα μαζί της όπως η Ρωσία. Η ΕΕ είναι ένας σημαντικός δρών των διεθνών σχέσεων κάτι το οποίο δεν ήταν και τόσο απλό για να δομηθεί, καθώς δεν μιλάμε για ένα κράτος αλλά για μια ένωση κρατών.

Από την άλλη όμως έχουμε τη Ρωσική Ομοσπονδία, τη διάδοχο της μιας υπερδύναμης, της ΕΣΣΔ, όπου βρέθηκε στο επίκεντρο της πόλωσης του ψυχρού πολέμου. Η Ρωσία και οι τόσο περίπλοκες διεθνείς της σχέσεις βρίσκονται συχνά στο επίκεντρο των διεθνών εξελίξεων και πολύ συχνά οι σχέσεις της ειδικά με τις χώρες του λεγόμενου δυτικού κόσμου, όπως των χωρών της ΕΕ και τις ΗΠΑ δοκιμάζονται σε μεγάλο βαθμό.

Σε αυτή την εργασία θα γίνει προσπάθεια αφού πρώτα αναφερθούμε στην διεθνή υπόσταση της ΕΕ και τις εξελίξεις στη μετασοβιετική Ρωσία να αναλύσουμε τα πεδία εκείνα στα οποία υπάρχει ισχυρή συνεργασία, το πλαίσιο αυτών αλλά και τις μεγάλες δυσχέρειες στις σχέσεις τους και τις αφορμές αυτών.

1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως δρών στις διεθνείς σχέσεις

1.1 Η προϊστορία στα θέματα εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής έως το 1993

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί σήμερα μια ισχυρή και πολιτική ένωση 28 κρατών¹. Από τις απαρχές της και ως ΕΟΚ ακόμα αναγνωρίστηκε η ανάγκη, μέσα στο πλαίσιο της ευρύτερης συνεργασίας, να υπάρξει μια προσέγγιση και μια κοινή στάση και στα θέματα εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής. Οι δυσκολίες όμως στο δρόμο προς αυτή την κατεύθυνση είναι πολλές. Έχουμε να κάνουμε με διαφορετικά κυρίαρχα κράτη τα οποία δεν επιθυμούν να χάσουν το έλεγχο στην άσκηση πολιτικής στα πεδία της διπλωματίας και της άμυνας και επίσης ορισμένα κράτη ίσως δε θα θέλανε να διαταράξουν τις σχέσεις του με συγκεκριμένα κράτη που ίσως άλλα κράτη-μέλη να είχαν κάποιο ζήτημα.

Η πρώτη προσπάθεια έγινε νωρίς το 1950 όταν ο Γάλλος πρωθυπουργός Jaques Pleven κατέθεσε σχέδιο το οποίο προέβλεπε την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ). Το σχέδιο υπήρξε το αντικείμενο διαπραγματεύσεων μεταξύ των κρατών μελών της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα από το 1950 έως το 1952 και οδήγησε στην υπογραφή της συνθήκης για την ίδρυση της ΕΑΚ, η οποία όμως απορρίφθηκε από τη Γαλλική Εθνοσυνέλευση το 1954 και το σχέδιο εγκαταλείφθηκε. Το 1961 και το 1962 η Γαλλική κυβέρνηση υπέβαλε στους εταίρους της στην ΕΟΚ δύο εκδοχές του λεγόμενου σχεδίου Fouchet και προέβλεπε στενότερη πολιτική συνεργασία, μια ένωση κρατών και κοινή εξωτερική πολιτική και άμυνα. Οι διαπραγματεύσεις όμως δεν απέδωσαν και το σχέδιο εγκαταλείφθηκε το 1962. Το 1970 στη σύνοδο κορυφής του Λουξεμβούργου υιοθετήθηκε η έκθεση Davignon, η οποία προβλέπει την εγκαθίδρυση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ) η

1 Το Ηνωμένο Βασίλειο βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις για να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση κάτι που αναμένεται να συμβεί το Μάρτιο του 2019 μειώνοντας τα Κράτη-Μέλη της σε 27

οποία και συστηματοποιήθηκε το 1973 στη σύνοδο κορυφής της Κοπεγχάγης. Στις διεργασίες της ΕΠΣ συμμετέχουν οι Υπουργοί Εξωτερικών, η πολιτική επιτροπή (περιλαμβάνει τους διευθυντές πολιτικών υποθέσεων των κρατών μελών) και η "ομάδα ευρωπαϊών ανταποκριτών" που ήταν υπεύθυνη για την παρακολούθηση της ΕΠΣ σε κάθε κράτος-μέλος. Το 1987 η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) θεσμοθετεί την ΕΠΣ και δημιουργεί διαδικασίες αμοιβαίας πληροφόρησης και τακτικές συνδιασκέψεις για την ταύτιση των θέσεων των κρατών μελών στα θέματα της διεθνούς πολιτικής.

1.2 Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και η ΚΕΠΠΑ

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) ή όπως είναι γνωστή Συνθήκη του Μάαστριχτ, αποτελεί τη γεννησιουργό πράξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1992 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993. Η Συνθήκη θεσμοθέτησε τους τρεις πυλώνες της ΕΕ. Αυτοί ήταν:

- 1) Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ)
- 2) Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ)**
- 3) Η Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία σε Ποινικές Υποθέσεις (ΑΔΣΠΥ)

Ο τίτλος V της ΣΕΕ θεσμοθετούσε λοιπόν τον δεύτερο πυλώνα της ΕΕ την ΚΕΠΠΑ. Σύμφωνα με αυτό τα κράτη-μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να καθορίζουν και να εφαρμόζουν μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας την ΚΕΠΠΑ η οποία αντικατέστησε την ΕΠΣ. Η όποιες αποφάσεις στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ λαμβάνονται από το ευρωπαϊκό συμβούλιο και το συμβούλιο της ΕΕ και θα πρέπει να είναι ομόφωνες.

Τα βασικά χαρακτηριστικά του πυλώνα της ΚΕΠΠΑ ήταν τα εξής²:

² Nugent, N. (2012), *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα: Σαβάλλας, σελ. 523

- 1) Προσδιορίστηκαν οι γενικοί στόχοι της ΚΕΠΠΑ, προς τους οποίους τα κράτη-μέλη οφείλουν να συμμορφώνονται.
- 2) Ο πυλώνας βασιζόταν σε διακυβερνητική βάση για την ομόφωνη λήψη των αποφάσεων
- 3) Η ΚΕΠΠΑ έπρεπε να περιλαμβάνει ζητήματα ασφαλείας “συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα”
- 4) Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) θα ήταν “αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης”

Αν και θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά τόσο καθαρά η κοινή αυτή πολιτική δυστυχώς τα πρώτα δείγματα της λειτουργίας της ΚΕΠΠΑ δεν ήταν ιδιαίτερος ενθαρρυντικά και αυτό φάνηκε ξεκάθαρα σε περιπτώσεις όπως π.χ. στην γιουγκοσλαβική κρίση.

1.3 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) και της Νίκαιας (2000)³

Το 1997 υπογράφηκε η Συνθήκη του Άμστερνταμ η οποία επέφερε σημαντικές αλλαγές στην ΚΕΠΠΑ:

- 1) Τα μέσα πολιτικής της ΚΕΠΠΑ επαναπροσδιορίστηκαν και ορίστηκε ο καθορισμός των γενικών στόχων και προανατολισμών, οι κοινές στρατηγικές, οι κοινές δράσεις, οι κοινές θέσεις και η ενισχυμένη συνεργασία. Τα δύο πρώτα απαιτούσαν ομοφωνία ενώ για τα υπόλοιπα προβλέφθηκε η ειδική πλειοψηφία, ωστόσο εισήχθη το δικαίωμα

³ Nugent, N. (2012), *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα: Σαβάλλας, σελ. 523

αρνησικυρίας “για σημαντικούς και δεδηλωμένους λόγους εθνικής πολιτικής”.

2) Καθιερώθηκε ο μηχανισμός της “εποικοδομητικής αποχής” επιτρέποντας σε ένα κράτος να μην εφαρμόζει μια απόφαση που κατά τα άλλα δεσμεύει την ΕΕ.

3) Δημιουργήθηκε η θέση του Υπατου Εκπροσώπου για την ΚΕΠΠΑ.

4) Συστάθηκε μια Μονάδα Σχεδιασμού Πολιτικής και Έγκαιρης Προειδοποίησης.

5) Προσδιορίστηκαν για πρώτη φορά τα θέματα ασφάλειας τα οποία εντάσσονταν στην αρμοδιότητα της ΕΕ, όπως οι αποστολές Πέτερσμπεργκ (ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης, αποστολές διατήρησης της ειρήνης και επέμβαση μάχιμων δυνάμεων στη διαχείριση κρίσεων καθώς και στην αποκατάσταση της ειρήνης).

Το 1999 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας δημιουργεί την Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) και η σύσταση των οργάνων του αποφασίστηκε το 2000 στη Νίκαια.

Η Συνθήκη της Νίκαιας το 2000 ενίσχυσε κι άλλο την ΚΕΠΠΑ. Συμφωνήθηκε οι αρμοδιότητες της ΔΕΕ για τη διαχείριση των κρίσεων να ενσωματωθούν στην Ένωση και να ισχυροποιηθεί ο ρόλος της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας.

1.4 Η Συνθήκη της Λισσαβόνας

Στις 13 Δεκεμβρίου 2007 υπογράφηκε η Συνθήκη της Λισσαβόνας⁴ η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2009. Η βασικότερη αλλαγή που επέφερε ήταν η συγχώνευση των τριών πυλώνων. Παρ' όλα αυτά ο τρόπος λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ δεν επηρεάστηκε. Διατηρήθηκε ο πρωταρχικός ρόλος του ευρωπαϊκού συμβουλίου, που είναι το αρμόδιο θεσμικό όργανο που καθορίζει τους γενικούς προσανατολισμούς και τις στρατηγικές της ΕΕ, και του συμβουλίου της ΕΕ, που είναι αρμόδιο να θεσπίζει και να υλοποιεί, στη συνέχεια, τα μέτρα εφαρμογής. Διατηρήθηκε επίσης και η αρχή της ομοφωνίας με πρόβλεψη όμως για ειδική μεταβατική ρήτρα που εφαρμόζεται στο σύνολο της ΚΕΠΠΑ, με εξαίρεση τις αποφάσεις που έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή λαμβάνονται στον τομέα της άμυνας.

Μια σημαντική αλλαγή στον τομέα της ΚΕΠΠΑ ήταν στα είδη των πράξεων που εγκρίνονται. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ πλέον λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με τα στρατηγικά συμφέροντα και τους στόχους της Ένωσης, τις δράσεις που αναλαμβάνει η Ένωση, τις θέσεις που λαμβάνει η Ένωση, τους λεπτομερείς κανόνες για την εφαρμογή των δράσεων και των θέσεων της Ένωσης.

Τα κράτη μέλη και ο ύπατος εκπρόσωπος διαθέτουν το δικαίωμα πρωτοβουλίας για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας. Επιπλέον, ο ύπατος εκπρόσωπος υποχρεούται να ενημερώνει και να διαβουλεύεται τακτικά με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως προς την εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ, με σκοπό να λαμβάνονται υπ' όψιν οι παρατηρήσεις του ΕΚ.

4 Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συνθήκη της Λισσαβόνας, 2007/C 306/01 διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://publications.europa.eu/resource/cellar/688a7a98-3110-4ffe-a6b3-8972d8445325.0006.01/DOC_19 (ανακτήθηκε στις 20/08/2018)

Σημαντικές αλλαγές όμως επήλθαν και στις αρμοδιότητες του ύπατου εκπροσώπου. Πριν τη Συνθήκη της Λισσαβόνας οι αρμοδιότητες ανήκαν σε δύο διαφορετικές προσωπικότητες της ΕΕ, στον ύπατο εκπρόσωπο της ΚΕΠΠΑ και τον αρμόδιο επίτροπο για τις εξωτερικές σχέσεις. Πλέον αυτές οι αρμοδιότητες περιέχονται σε ένα μόνο άτομο τον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας. Ο ύπατος εκπρόσωπος συμβάλλει στη διαμόρφωση αυτής της κοινής πολιτικής με τις προτάσεις που υποβάλλει. Στη συνέχεια, εφαρμόζει τις αποφάσεις ως εντολοδόχος του Συμβουλίου. Επιπλέον, ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης μπορεί να εκπροσωπήσει την Ένωση, να διεξάγει διάλογο με τρίτες χώρες και να εκφράζει τη θέση της Ένωσης στους διεθνείς οργανισμούς.

Με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας δημιουργήθηκε η διπλωματική υπηρεσία της ΕΕ, η ευρωπαϊκή υπηρεσία εξωτερικής δράσης (ΕΥΕΔ). Η ΕΥΕΔ υποστηρίζει τον ΥΕ για την εκτέλεση των καθηκόντων του, όσον αφορά την άσκηση της ΚΕΠΠΑ, στην ιδιότητά του ως προέδρου του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων, και στην ιδιότητά του ως αντιπροέδρου της Επιτροπής όσον αφορά την εκτέλεση, στο πλαίσιο της Επιτροπής, των αρμοδιοτήτων που του εμπίπτουν στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων. Η ΕΥΕΔ προσφέρει επίσης στήριξη στον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού συμβουλίου, στον πρόεδρο του συμβουλίου και στα μέλη της Επιτροπής κατά την άσκηση των αντίστοιχων καθηκόντων τους στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων.⁵

Στη Συνθήκη της Λισσαβόνας η ΕΠΑΑ αντικαθίσταται από την ΚΠΑΑ ως μέρος της ΚΕΠΠΑ. Η ΚΠΑΑ δίνει στην ΕΕ τη δυνατότητα να διεξάγει επιχειρησιακές αποστολές σε τρίτες χώρες οι οποίες όμως πρέπει να έχουν σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας. Για την εξυπηρέτηση των σκοπών αυτών δύναται να χρησιμοποιηθούν στρατιωτικά και μη στρατιωτικά μέσα από τα κράτη-μέλη. Προστέθηκαν επίσης τρεις επιπλέον αποστολές στις ήδη υπάρχουσες, οι

5 https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/eu_external_action_service.html (ανακτήθηκε στις 21/08/2018)

κοινές δράσεις αφοπλισμού, οι αποστολές με στόχο την παροχή συμβουλών και βοήθειας επί στρατιωτικών θεμάτων και οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας συγκρούσεων. Την εκτέλεση των αποστολών αυτών το συμβούλιο μπορεί να τις αναθέσει σε ομάδα κρατών μελών που το επιθυμούν και διαθέτουν τα αναγκαία μέσα. Επιπλέον επιτρέπεται η δημιουργία πολυεθνικών συμμαχικών δυνάμεων μεταξύ ορισμένων κρατών μελών, τα οποία μπορούν να συνδυάσουν τις δυνατότητες, τον εξοπλισμό και τις δυνάμεις τους. Οι κύριες τέτοιες συμμαχικές ομάδες είναι:

-η Eurofor που περιλαμβάνει χερσαίες δυνάμεις της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Πορτογαλίας.

-η Eurocorps που περιλαμβάνει χερσαίες δυνάμεις της Γερμανίας, του Βελγίου, της Ισπανίας, της Γαλλίας και του Λουξεμβούργου.

-η Euro-marfor που περιλαμβάνει ναυτικές δυνάμεις της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Πορτογαλίας.

-η Ευρωπαϊκή Ομάδα Αεροπορίας, που περιλαμβάνει αεροπορικές δυνάμεις της Γερμανίας, του Βελγίου, της Ισπανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, των Κάτω Χωρών και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Προβλέπεται επίσης για πρώτη φορά ρήτρα αμοιβαίας άμυνας μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ. Αν δηλαδή ένα κράτος της ΕΕ δεχτεί επίθεση οι υπόλοιποι θα πρέπει να σπεύσουν να το βοηθήσουν. Επίσης είχαμε επέκταση και περαιτέρω επεξήγηση των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας. Κύριος στόχος του είναι να βελτιώσει τις στρατιωτικές δυνατότητες των κρατών μελών. Για το σκοπό αυτό οφείλει:

-να καθορίσει κοινούς στόχους για τα κράτη μέλη σε θέματα στρατιωτικών δυνατοτήτων.

-να δημιουργεί προγράμματα και να εξασφαλίζει τη διαχείρισή τους, προκειμένου να εκπληρώσει τους στόχους που έχει θέσει.

- να εναρμονίσει τις επιχειρησιακές ανάγκες των κρατών μελών και να βελτιώσει τις μεθόδους προμηθειών στρατιωτικού εξοπλισμού.
- να διαχειρίζεται τις ερευνητικές δραστηριότητες σε θέματα αμυντικής τεχνολογίας.
- να συμβάλλει στην ενίσχυση της βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης του αμυντικού τομέα και στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των στρατιωτικών δαπανών.

2. Η Ρωσία

Η Ρωσία μια χώρα με μακράιωνη ιστορία, αποτελούσε πάντα ένα σημαντικό δρών στα διεθνή πράγματα. Αποτελούσε διαχρονικά μια από τις μεγάλες δυνάμεις του κόσμου με ισχυρή παρέμβαση. Η οκτωβριανή επανάσταση του 1917 οδήγησε στον τερματισμό της λεγόμενης τσαρικής Ρωσίας και της εγκαθίδρυσης το 1922 της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ). Η ΕΣΣΔ ήταν κατά το λεγόμενο Ψυχρό Πόλεμο η μία από τις δύο υπερδυνάμεις με τεράστια επιρροή σε χώρες με σοσιαλιστικά καθεστώτα. Ήταν στο επίκεντρο ενός δίπολου με τις ΗΠΑ όπου καθόριζε το διεθνές στερέωμα. Η πτώση της λοιπόν άφησε ένα τεράστιο κενό το οποίο κλήθηκε να αναπληρώσει η φυσική της διάδοχος, η νεοσύστατη Ρωσική Ομοσπονδία. Τα προβλήματα όμως που είχε να αντιμετωπίσει ήταν πολλά. Η προσπάθεια μετάβασης σε μια φιλελεύθερη οικονομία από μια πλήρως κρατικά ελεγχόμενη οικονομία, η προσπάθεια εκδημοκρατισμού της χώρας και των θεσμών της, οι φυγόκεντρες τάσεις τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό με την “δυτική” στροφή των χωρών που παραδοσιακά ήταν στη σφαίρα επιρροής της ήταν μόνο μερικά.

2.1 Η πρώτη περίοδος μετά την ΕΣΣΔ – Η περίοδος Γιέλτσιν (1991-1999)

Η νέα εποχή για την νεοσύστατη μετασοβιετική Ρωσική Ομοσπονδία ξεκίνησε και τυπικά με την παραίτηση Γκορμπατσόφ και την παραλαβή όλης της εξουσίας (και των πυρηνικών όπλων) από τον Μπόρις Γιέλτσιν στις 25 Δεκεμβρίου 1991. Η μετάβαση αυτή σήμανε το τέλος μιας εποχής, του Ψυχρού Πολέμου και τη μετάβαση σε μια νέα εποχή για τη Ρωσία αλλά και όλο τον κόσμο.

Η ανάγκη για επίσπευση των μεταρρυθμίσεων και για τον ουσιαστικό εκδημοκρατισμό της Ρωσίας ήταν κρίσιμη για το μέλλον της χώρας. Η κατάσταση της ρωσικής οικονομίας γρήγορα άρχισε να επιδεινώνεται περιορίζοντας αισθητά το κλίμα ευφορίας που επικρατούσε τους πρώτους μήνες μετά την ανεξαρτησία. Ο Πρόεδρος Γιέλτσιν προσπάθησε να επισπεύσει τις διαδικασίες αυτές διορίζοντας στη θέση του Πρωθυπουργού τον Γκαϊντάρ. Η απελευθέρωση όμως των τιμών και η διαδικασία ιδιωτικοποίησης οδήγησαν γρήγορα σε οικονομικό και κοινωνικό χάος.⁶

Όλα αυτά προκάλεσαν την έντονη σύγκρουση του Κρεμλίνου με τη συντηρητική, κομμουνιστογενή αντιπολίτευση. Στις 26 Μαρτίου 1993 κατέθεσε πρόταση μομφής στο Ανώτατο Σοβιέτ εναντίον του Γιέλτσιν η οποία όμως απορρίφθηκε. Ο Γιέλτσιν απάντησε σε αυτό διαλύοντας στις 21 Σεπτεμβρίου 1993, πρόωρα με προεδρικό διάταγμα το Ανώτατο Σοβιέτ. Επίσης προκήρυξε δημοψήφισμα για την έγκριση νέου συντάγματος και εκλογές για το νέο κοινοβούλιο. Το Ανώτατο Σοβιέτ αντέδρασε θεωρώντας αντισυνταγματική την απόφαση Γιέλτσιν και στη συνέχεια τον καθαίρεσε και τον αντικατέστησε. Η κρίση κορυφώθηκε και τερματίστηκε ταυτόχρονα όταν στις 2 Οκτωβρίου 1993 όταν επίλεκτες ομοσπονδιακές δυνάμεις πιστές στον Πρόεδρο κατέλαβαν το Ανώτατο Σοβιέτ. Η υπερψήφιση του νέου συντάγματος στο δημοψήφισμα της 12ης Δεκεμβρίου 1993 με ποσοστό 58,4% επιβεβαίωσε την κυριαρχία Γιέλτσιν στα πολιτικά πράγματα της χώρας.

Ο Γιέλτσιν συνέχισε την μεταρρυθμιστική προσπάθεια παρά την δυσαρέσκεια μεγάλης μερίδας των πολιτών που αντιτίθεται στις πολιτικές αυτές βλέποντας την καθημερινότητά τους να επιδεινώνεται αντί να βελτιώνεται.

Η χώρα οδηγήθηκε στις προεδρικές εκλογές του 1996 χωρισμένη ουσιαστικά σε δύο στρατόπεδα. Από τη μία ένα μεταρρυθμιστικό με ηγέτη τον Πρόεδρο Μπόρις

6 Καραγιάννης, Μ.(επιμ.), 2010, *Η Ρωσία σήμερα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 26

Γιέλτσιν και ένα συντηρητικό με ηγέτη τον κομμουνιστή Γενάντι Ζουγκάνοφ. Ο Γιέλτσιν επανεξελέγη στο δεύτερο γύρο με ποσοστό 53,82%. Αυτή η εξέλιξη ανακούφισε τη δύση καθώς αυτό θα διασφάλιζε την συνέχιση του εκδημοκρατισμού.

Παρ' όλα αυτά η κατάσταση στη Ρωσική οικονομία διαρκώς επιδειωνόταν με αποκορύφωμα την μεγάλη οικονομική κρίση του 1998. Οι συνέπειες αυτού του γεγονότος αλλά και η αδυναμία του Κρεμλίνου να περιορίσει το οργανωμένο έγκλημα αλλά και η έλλειψη προόδου στο θέμα της Τσετσενίας, εξώθησαν τον Γιέλτσιν σε παραίτηση στις 31 Δεκεμβρίου 1999.⁷

Η περίοδος Γιέλτσιν αμαυρώθηκε από οικονομικά σκάνδαλα και φαινόμενα νεποτισμού διαφθοράς και κατάχρησης εξουσίας. Το πολιτικό σύστημα απέκτησε εκείνη την περίοδο χαρακτηριστικά μιας *ανελεύθερης δημοκρατίας*, όπου ο πρόεδρος δεν υπόκειται σε ουσιαστικό έλεγχο, δεν υπάρχει κράτος δικαίου και η αντιπολίτευση έχει περιθωριοποιηθεί.⁸ Παρ' όλα αυτά η προεδρία Γιέλτσιν συνέβαλε καθοριστικά στην έναρξη του εκδημοκρατισμού και την προώθηση μεταρρυθμίσεων για την φιλελευθεροποίηση της οικονομίας. Αδειοδοτήθηκαν ανεξάρτητα ραδιοτηλεοπτικά και έντυπα ΜΜΕ, επιτράπηκε η ίδρυση ξένων και ρωσικών ΜΚΟ και ενισχύθηκαν οι εξουσίες των διοικητικών υποκειμένων της ομοσπονδίας. Ο Γιέλτσιν κλήθηκε να διαχειριστεί τη δύσκολη περίοδο μετάβασης από τον κομμουνισμό στον καπιταλισμό. Διοίκησε αυταρχικά τη νεοσύστατη δημοκρατία και δεν ενθάρρυνε την ανάπτυξη ενός κράτους δικαίου. Η δημιουργία όμως της πρώτης ρωσικής δημοκρατίας και η διατήρησή της, υπό αντίξοες συνθήκες, είναι ένα πολιτικό επίτευγμα που πιστώνεται αποκλειστικά στον Μπόρις Γιέλτσιν.⁹

7 Καραγιάννης, Μ.(επιμ.), 2010, Η Ρωσία σήμερα, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 29

8 F. Zakaria, The Rise of illiberal Democracy, *Foreign Affairs*, November 1997, όπως παρατ. Στο Καραγιάννης, Μ. (επιμ.), 2010, Η Ρωσία σήμερα, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 29

9 Καραγιάννης, Μ.(επιμ.), 2010, Η Ρωσία σήμερα, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 29-30

2.2 Η περίοδος Πούτιν (1999 -)

Μετά την παραίτηση Γιέλτσιν, σύμφωνα με το ρωσικό σύνταγμα, νέος Πρόεδρος της Ρωσίας ανέλαβε ο μέχρι πρότινος Πρωθυπουργός της χώρας, Βλάντιμιρ Πούτιν. Η δοκιμαζόμενη οικονομικά κυρίως και πολιτικά Ρωσία μπήκε σε μια νέα περίοδο, μια περίοδο που χωρισμένη σε διάφορες περιόδους συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας.

Τον Μάρτιο του 2000 ο Βλάντιμιρ Πούτιν εκλέχτηκε πανηγυρικά από τον πρώτο γύρο με ποσοστό 53%. Η Ρωσία ήταν κι επίσημα σε νέα φάση και η προσπάθεια οικονομικής ανάκαμψης και ανέλιξής της ξανά σε παγκόσμια ηγέτιδα δύναμη είχε ξεκινήσει.

Στην πρώτη περίοδο Πούτιν δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην αύξηση των προεδρικών εξουσιών μέσω της αρχής της “κάθετης εξουσίας”, με την απευθείας υπαγωγή όλων των επιπέδων εξουσίας στο Κρεμλίνο. Το Κρεμλίνο επίσης κινήθηκε και εναντίον εκείνων των ολιγαρχών που όπως φαινόταν είχαν πολιτικές βλέψεις.¹⁰ Αν και στη δύση αυτό έδωσε το μήνυμα προσπάθειας χειραγώγησης της επιχειρηματικής κοινότητας, στο εσωτερικό της χώρας θεωρήθηκε απλώς ως επιβολή του νόμου. Σημαντική επιτυχία του θεωρήθηκε η επίλυση του ζητήματος της Τσετσενίας και εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας της Ρωσίας.

10 Καραγιάννης, Μ.(επιμ.), 2010, Η Ρωσία σήμερα, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 30-32

Η διακυβέρνηση Πούτιν συνοδεύτηκε από εξαιρετικές αποδόσεις στον τομέα της οικονομίας. Ιδιαίτερος μετά το 2002 είχαμε ραγδαία αύξηση του ΑΕΠ, ταχεία άνοδο του βιοτικού επιπέδου και βελτίωση στις δημοσιονομικές αποδόσεις.

Στις προεδρικές εκλογές του 2004 ο Βλάντιμιρ Πούτιν επανεξελέγη για δεύτερη θητεία, με το εντυπωσιακό ποσοστό του 71%. Σύμφωνα όμως με το ρωσικό σύνταγμα απαγορεύεται μια τρίτη συνεχόμενη θητεία. Έτσι στις προεδρικές εκλογές του 2008 Πρόεδρος αναδείχθηκε ο Ντιμίτρι Μεντβέντεφ με ποσοστό 71%. Ο Βλάντιμιρ Πούτιν “περιορίστηκε” στη θέση του Πρωθυπουργού, αν και είναι κοινώς γνωστό πως ουσιαστικά η εξουσία μοιράζονταν στους δύο άνδρες. Αυτό αποδείχθηκε στην πράξη μόλις τέσσερα χρόνια μετά όπου ο Πούτιν επέστρεψε στο προεδρικό θώκο μετά τις εκλογές του 2012.

Αυτή η περίοδος, όπου διαρκεί μέχρι σήμερα, εγκαινίασε μια πιο συγκρουσιακή πολιτική της Ρωσίας με τη δύση. Η προσέγγισή του με χώρες όπως η Κίνα και η συνεργασία τους σε διάφορους τομείς, αλλά και γεγονότα όπως η ουκρανική κρίση και η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία έχουν δυναμιτίσει τις σχέσεις της με την ΕΕ, τις ΗΠΑ κ.α. Η επιβολή μεταξύ τους κυρώσεων έχουν πλήξει τις διμερείς σχέσεις και τη συνεργασία σε διάφορους τομείς.

Τον Μάρτιο του 2018 ο Βλαντιμίρ Πούτιν εκλέχτηκε για την τέταρτη προεδρική του θητεία μέχρι το 2024 με το συντριπτικό ποσοστό του 77%, καθιστώντας το έτσι τον μακροβιότερο ηγέτη στην ιστορία της Ρωσίας και αφήνοντας ανεξίτηλα το στίγμα του στην μεγάλη αυτή χώρα. Παρ’ όλες τις κατηγορίες για ανελευθερία, μη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε κάποιες περιπτώσεις κ.α., οι Ρώσοι δείχνουν μια διάθεση πλήρους εμπιστοσύνης στον Πρόεδρο τους. Μπορούμε να πούμε ότι το όραμα της Ρωσίας για το μέλλον μετουσιώνεται στο πρόσωπο του Βλαντιμίρ Πούτιν.

2.3 Η Ρωσία σήμερα

Αν και η Ρωσία αντιμετώπισε πολλά προβλήματα μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ (οικονομικά, πολιτικά κ.α.) δείχνει πλέον ότι σε μεγάλο βαθμό να έχει επανακτήσει την θέση της ηγέτιδας δύναμης στο παγκόσμιο στερέωμα. Άλλωστε υπάρχουν πολλά πλεονεκτήματα της που ποτέ της δεν απώλεσε και βοήθησαν στο να διατηρηθεί σε ένα επίπεδο. Μην ξεχνάμε ποτέ ότι είναι μια πυρηνική δύναμη με τεράστια γεωστρατηγική δύναμη λόγω της θέσης της και της έκτασης της. Διαθέτει τεράστια αποθέματα σε φυσικούς πόρους και είναι η βασική προμηθεύτρια ενέργειας για πάρα πολλές χώρες αλλά και για την ΕΕ. Διαθέτει ακόμα ισχυρούς δεσμούς με πάρα πολλές χώρες, όπως π.χ. τις χώρες μέλη του λεγόμενου BRICS¹¹ αλλά και διατηρεί ισχυρές σχέσεις ακόμα και με χώρες που φαινομενικά βρίσκονται σε σύγκρουση , λόγω κυρίως κοινών συμφερόντων όπως το εμπόριο, η ενέργεια κ.α.

Στα θέματα της οικονομίας¹² της η Ρωσία το 2017 αύξησε το ΑΕΠ της κατά 1,5% μετά από μια περίοδο κάμψης και ανήλθε στα 4 τρις. Δολάρια περίπου. Το κατά κεφαλήν εισόδημα ανήλθε στις 27800 Δολάρια (2017). Το 62,3% του ΑΕΠ (2017) προέρχεται από τον τομέα των υπηρεσιών, το 32,4% από τη βιομηχανία και μόλις το 4,7% από τον πρωτογενή τομέα.

Στις εμπορικές της σχέσεις, οι κύριοι εξαγωγικοί εταίροι της Ρωσίας το 2017 ήταν η Κίνα (10.9%), η Ολλανδία (10%), η Γερμανία (7.1%), η Λευκορωσία (5.1%) και η Τουρκία (4.9%). Εξάγει κυρίως πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου, φυσικό αέριο, μέταλλα, ξύλο και προϊόντα ξύλου, χημικά προϊόντα και μια μεγάλη ποικιλία πολιτικών και στρατιωτικών κατασκευών. Από την άλλη πλευρά οι κύριοι εισαγωγικοί εταίροι της είναι για το 2017 η Κίνα (21.2%), η Γερμανία (10.7%), οι

11 Ο όρος BRICS προέρχεται από τα αρχικά των χωρών Brazil, Russia, India, China, South Africa

12 CIA – World Factbook Russia <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>
(ανακτήθηκε 15/09/2018)

ΗΠΑ (5.6%), η Λευκορωσία (5%), η Ιταλία (4.5%) και η Γαλλία (4.2%). Εισάγει κυρίως μηχανήματα, οχήματα, φαρμακευτικά προϊόντα, πλαστικά, ημικατεργασμένα μεταλλικά προϊόντα, κρέας, φρούτα και ξηρούς καρπούς, οπτικά και ιατρικά όργανα, σίδηρο και χάλυβα.

Η Ρωσία τέλος παραμένει μια από τις ισχυρότερες στρατιωτικά χώρες στον κόσμο. Το 2016 ξόδεψε περίπου το 5.4% του ΑΕΠ της σε αμυντικές δαπάνες. Διαθέτει μια μεγάλη γκάμα πολεμικού οπλοστασίου και (ίσως το κυριότερο) διαθέτει πυρηνικά όπλα.

3. Οι εξωτερικές σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας

3.1. Η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (ΣΕΣΣ)

Μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, ο πλανήτης βρέθηκε μπροστά σε μια καινούρια κατάσταση, εξερχόμενος του Ψυχρού Πολέμου. Οι νέες αυτές συνθήκες επέβαλαν την επαναδιατύπωση των σχέσεων με τα νεοσύστατα πρώην σοβιετικά κράτη. Έτσι η φυσική διάδοχος της ΕΣΣΔ, η νεοσύστατη Ρωσική Ομοσπονδία, βρέθηκε αντιμέτωπη πέρα από τα εσωτερικά της ζητήματα και με την προσπάθεια ανάκτησης της θέσης της στο παγκόσμιο στερέωμα. Για να επιτευχθεί αυτό έπρεπε πρώτα να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις της με τους παλαιούς της φίλους αλλά και εχθρούς, ένας εξ αυτών είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι ευρωρωσικές σχέσεις έχουν ως υπόβαθρο μια υπερχιλιετή ιστορία ανταγωνισμού και αμοιβαίας καχυποψίας, αλλά και δημιουργικής συνύπαρξης. Από την εποχή του Μεγάλου Πέτρου, η Ρωσία διαδραματίζει έναν καθοριστικό ρόλο στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι άλλοτε ως “απελευθερωτής” και άλλοτε ως “ηγεμόνας”.

*Η ιστορική σχέση αγάπης-μίσους της Ευρώπης με τη Ρωσία δεν πρέπει να προκαλεί απορία, αλλά να αποτελέσει έναυσμα για την ανάπτυξη και ομαλοποίηση των διμερών σχέσεων.*¹³

Η Ρωσία ως διάδοχος της ΕΣΣΔ, παρέλαβε διάφορα δεδομένα της προκατόχου της (πολιτικά, οικονομικά, στρατιωτικά κ.α.) μερικά εκ των οποίων της απέφεραν ακόμη πολλά οφέλη αλλά και προβλήματα. Διέθετε μια τεράστια υποδομή στην ενέργεια τη βιομηχανία, στις επιστήμες κ.α., τεράστιο και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, ισχυρή ακαδημαϊκή κοινότητα και φυσικά ισχυρό πυρηνικό οπλοστάσιο. Παρ' όλα αυτά κληρονόμησε και δυσεπίλυτα οικονομικά προβλήματα που κορυφώθηκαν με την κρίση του 1998.

Τα πρώτα χρόνια δεν παρατηρήθηκε ιδιαίτερη πρόοδος στις διμερείς σχέσεις Ε.Ε.-Ρωσίας. Η εσωτερική οικονομική και πολιτική κατάσταση της Ρωσίας δεν της επέτρεπαν να επικεντρωθεί στη χάραξη συγκεκριμένης πολιτικής ατζέντας ως προς τις σχέσεις της με την ΕΕ. Σε γενικές γραμμές όμως η Μόσχα επεδίωκε την ανάπτυξη σχέσεων με τα ισχυρότερα κράτη της Δυτικής Ευρώπης σε διμερή βάση, όπως με την Γερμανία, τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία, ενώ οι σχέσεις με την ΕΕ ήταν για την Μόσχα πιο πολύ οικονομικής και τεχνικής φύσεως και λιγότερο πολιτικής.¹⁴

Απαρχή και επίσημη βάση των σχέσεων Ρωσίας-ΕΕ εντεύθεν αποτελεί η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (ΣΕΣΣ) που υπογράφηκε το 1994 στην Κέρκυρα και τέθηκε σε ισχύ το 1997. Ο ορίζοντας ισχύος της ήταν τα 10 έτη. Στόχοι της ΣΕΣΣ είναι:

13 Καραγιάννης, Μ.(επιμ.), 2010, *Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας στον 21ο αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 19

14 Τσαρδανίδης, Χ., 2006. ΕΕ και Ρωσία: Παράδοξη σχέση στο πλαίσιο μιας στρατηγικής σύμπραξης. Στο Ξενάκης, Δ., Τσινιτσιζέλης, Μ. (επιμ.), *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ. 353

Η παροχή “ενός κατάλληλου πλαισίου για τη σταδιακή ολοκλήρωση της Ρωσίας και ενός ευρύτερου τομέα συνεργασίας στην Ευρώπη” και η δημιουργία “απαραίτητων συνθηκών για τη μελλοντική θέσπιση μιας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών μεταξύ της Κοινότητας και της Ρωσίας που καλύπτει πλήρως κάθε συναλλαγή αγαθών μεταξύ τους, καθώς και των συνθηκών εκείνων που επιφέρουν ελευθερία στην εγκατάσταση εταιριών, στο διασυνοριακό υπηρεσιών και στην κυκλοφορία των κεφαλαίων”¹⁵

Αν και σε γενικές ο πρώτος στόχος είναι αρκετά γενικός καθώς δεν προσδιορίζει ποιες πτυχές στις σχέσεις ΕΕ – Ρωσίας θα πρέπει να ολοκληρωθούν αλλά ούτε το εύρος της συνεργασίας, ο δεύτερος στόχος είναι πιο εξειδικευμένος και πιο φιλόδοξος καθώς αναφέρεται στη δημιουργία μιας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών όσο και στην ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων και στην απελευθέρωση του εμπορίου υπηρεσιών. Στη ΣΕΣΣ υπάρχει η δέσμευση ότι τα δύο μέρη θα επεκτείνουν στη μεταξύ τους σχέση τη μεταχείριση του Πλέον Ευνοούμενου Έθνους, παρέχονται επίσης οι αρχές εθνικής μεταχείρισης και ελευθερίας διέλευσης και προβλέπει τρόπους μεταφορών και ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων.¹⁶

Σημαντικό και φιλόδοξο εν πολλοίς κομμάτι του οποίου η εφαρμογή θα καθιστούσε την αλληλεξάρτηση των δύο πλευρών μεγάλη ήταν το Άρθρο 55 της ΣΕΣΣ στο οποίο συμφωνήθηκαν τα εξής:

1 . Τα συμβαλλόμενα μέρη αναγνωρίζουν ότι σημαντική προϋπόθεση για την ενίσχυση των οικονομικών δεσμών μεταξύ της Ρωσίας και της Κοινότητας είναι η προσέγγιση της νομοθεσίας. Η Ρωσία καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια προκειμένου να

15 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (1997) “Συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αφετέρου” *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, L 327 27.11.97., διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:1997:327:FULL&from=EL>, (ανακτήθηκε την 01/09/18)

16 Johnson, D., Robinson, P., (2010), Εισαγωγή των Επιμελητών, Στο Καραγιάννης, Μ. (επιμ.), *Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης - Ρωσίας στον 21ο αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 37

εξασφαλίσει ότι η νομοθεσία της θα συμβιβαστεί σταδιακά με τη νομοθεσία της Κοινότητας.

2. Η προσέγγιση των νομοθεσιών αφορά ειδικότερα και τους ακόλουθους τομείς: εταιρικό δίκαιο, τραπεζικό δίκαιο, λογιστική και φορολογία εταιρειών, προστασία των εργαζομένων στο χώρο εργασίας, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, κανόνες ανταγωνισμού, δημόσιες συμβάσεις, προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών, προστασία του περιβάλλοντος, προστασία των καταναλωτών, έμμεση φορολογία, τελωνειακό δίκαιο, τεχνικούς κανόνες και πρότυπα, νομοθεσία και κανονισμούς για την πυρηνική ενέργεια, μεταφορές.¹⁷

Όπως φαίνεται λοιπόν από τις δύο παραγράφους του Άρθρου 55 της ΣΕΣΣ, η λίστα των νόμων στους οποίους θα πρέπει να υπάρξει προσέγγιση είναι εκτεταμένος. Μια ερμηνεία αυτού ίσως είναι το να έρθει στο προσκήνιο με αυτό τον τρόπο το όραμα ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΚΕΟΧ). Σημαντική αναφορά στην ΣΕΣΣ γίνεται στα προβλήματα υποδομής της Ρωσίας αναφέροντας για τον “εκσυγχρονισμό της ενεργειακής υποδομής συμπεριλαμβανομένης της διασύνδεσης των δικτύων εφοδιασμού με φυσικό αέριο και ηλεκτρισμού” και την ενίσχυση στις υποδομές μεταφορών αλλά και τηλεπικοινωνιών. Όλα αυτά είναι ζωτικής σημασίας καθώς εάν ο ΚΕΟΧ πραγματοποιηθεί, οι ανεπάρκειες στη φυσική υποδομή που συνδέει τη Ρωσία με την ΕΕ θα εμπόδιζαν τα δυνητικά ωφέλη του.¹⁸

Η ΣΕΣΣ τέλος, σε θεσμικό επίπεδο, προβλέπει δύο συνόδους κορυφής το χρόνο με τη συμμετοχή των αρχηγών των κυβερνήσεων των κρατών μελών της ΕΕ και της Ρωσίας, του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Γενικού Γραμματέα /

17 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (1997) “Συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αφετέρου” *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, L 327 27.11.97, αρθ. 55.

18 Johnson, D., Robinson, P., (2010), Εισαγωγή των Επιμελητών, Στο Καραγιάννης, Μ. (επιμ.), *Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης - Ρωσίας στον 21ο αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 38

Υπατου Εκπροσώπου της ΚΕΠΠΑ, ετήσια συμβούλια συνεργασίας σε επίπεδο Υπουργών, επιτροπές συνεργασίας υψηλών αξιωματούχων, εννέα υποεπιτροπές διαχείρισης ζητημάτων τεχνικού επιπέδου σε επίπεδο εργασίας και μια κοινή κοινοβουλευτική επιτροπή που διεξάγει ένα τακτικό φόρουμ για τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Δούμα για να συζητούν τρέχοντα ζητήματα.

3.2. Η Κοινή Στρατηγική της ΕΕ για τη Ρωσία και η Ρωσική Στρατηγική

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ έδινε έμφαση στο ότι η ΕΕ έπρεπε να διαμορφώσει την εξωτερική της ταυτότητα μέσω της υλοποίησης μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, καθώς και μέσω μιας εξελικτικής πορείας σχηματισμού κοινής αμυντικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό ακριβώς που η Συνθήκη του Άμστερνταμ προνοούσε, η ΕΕ αποφάσισε να διαμορφώσει μια “Κοινή Στρατηγική” (Common Strategy) ως προς τις σχέσεις της με τη Ρωσία.¹⁹

Έτσι στην τρίτη συνάντηση κορυφής ΕΕ-Ρωσίας το 1999, αποφασίστηκε η διαμόρφωση μιας κοινής στρατηγικής για τη Ρωσία. Σε αυτή αποτυπωνόταν με σαφήνεια το όραμα της ΕΕ για τη Ρωσία:

- μια σταθερή, ανοικτή και πλουραλιστική δημοκρατία στη Ρωσία, διεπόμενη από το κράτος δικαίου και στήριγμα μιας ευημερούσας οικονομίας της αγοράς από την οποία θα επωφελούνται εξίσου όλοι οι λαοί της Ρωσίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

¹⁹ Τσαρδανίδης, Χ., (2006). ΕΕ και Ρωσία: Παράδοση σχέση στο πλαίσιο μιας στρατηγικής σύμπραξης. Στο Ξενάκης, Δ., Τσινιτσιζέλης, Μ. (επιμ.), *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ. 354

-διατήρηση της ευρωπαϊκής σταθερότητας, προώθηση της παγκόσμιας ασφάλειας και απάντηση στις κοινές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ήπειρος, μέσω ενισχυμένης συνεργασίας με τη Ρωσία.²⁰

Η κοινή στρατηγική της ΕΕ για τη Ρωσία θέτει τέσσερις βασικούς στόχους. Τη σταθεροποίηση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των δημόσιων θεσμών στη Ρωσία, την ένταξη της Ρωσίας σε έναν κοινό ευρωπαϊκό οικονομικό και κοινωνικό χώρο, τη συνεργασία για την ενίσχυση της σταθερότητας και της ασφάλειας στην Ευρώπη και πέραν αυτής και τέλος μέτρα για την αντιμετώπιση κοινών διακυβευμάτων όπως η ενεργειακή πολιτική και ασφάλεια, το περιβάλλον, η πυρηνική ασφάλεια, το έγκλημα και η περιφερειακή συνεργασία.

Σε απάντηση της κοινής στρατηγικής της ΕΕ, η Ρωσία εξέδωσε τη δική της “κοινή στρατηγική” την “Μεσοπρόθεσμη Στρατηγική για την Ανάπτυξη των Σχέσεων μεταξύ της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της ΕΕ” . Βασικοί άξονες αυτής της στρατηγικής είναι η δημιουργία ενός πολυπολικού κόσμου, μια φιλοδοξία που υιοθετεί η πλειονότητα των μελών της ΕΕ και η προώθηση της οικονομικής ασφάλειας στη Ρωσία, την οποία φαίνεται να συμμερίζεται η ΕΕ, καθώς μια οικονομικώς ασφαλής Ρωσία θα βελτιώσει τη ειρήνη και τη σταθερότητα στα σύνορά της και θα παρέχει σημαντικές εμπορικές και οικονομικές ευκαιρίες στην ΕΕ και τις επιχειρήσεις της. Αυτή η στρατηγική επιβεβαιώνει τα αμοιβαία οικονομικά και ασφαλιστικά οφέλη της συνεργασίας ΕΕ-Ρωσίας αλλά τονίζει και ορισμένες διαφορές. Η ρωσική στρατηγική θέτει ένα ευρύτερο φάσμα ζητημάτων σε σχέση με την ευρωπαϊκή. Υπενθυμίζει στην ΕΕ το ρόλο της ως ευρασιατικό κράτος και ως η μεγαλύτερη χώρα της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (ΚΑΧ) και τονίζει τη σημασία του ευρύτερου διεθνούς της ρόλου καθιστώντας δυσκολότερο για την ΕΕ να

²⁰ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (1999) “Κοινή στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 4ης Ιουνίου 1999 για τη Ρωσία” (1999/414/CFSP), *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, L 157/1 24.6.99., διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1be2c668-1089-4c73-848d-440c44e30076.0009.02/DOC_1&format=PDF (ανακτήθηκε την 01/09/18)

υπαγορεύει τους όρους των σχέσεών τους. Επίσης η Ρωσία συμπεριλαμβάνει κι έναν μακρύ κατάλογο με ζητήματα στα οποία μπορεί να βοηθήσει την ΕΕ, όπως την επιπρόσθετη οικονομική μεγέθυνση και απασχόληση στην ΕΕ μέσω βελτιωμένων συνθηκών εμπορίου και επενδύσεων, την παροχή μακροχρόνιων και σταθερών ενεργειακών εφοδιασμών και πρώτων υλών, την ευρύτερη επιστημονική συνεργασία και εμπορευματοποίηση της ρωσικής έρευνας στις ευρωπαϊκές αγορές, τη μεγαλύτερη ολοκλήρωση βασικών μεταφορικών και ενεργειακών υποδομών και πληροφοριακών συστημάτων, τη συνεργασία στην έρευνα του διαστήματος, την ενίσχυση του διεθνούς ρόλου του ευρώ μέσω της ένταξής του στα αποθεματικά της Ρωσίας σε συνάλλαγμα, τη στρατιωτική και τεχνική συνεργασία, κοινές πρωτοβουλίες για την πρόληψη τοπικών συγκρούσεων και τέλος την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Όλα αυτά αντικατοπτρίζουν την αποφασιστικότητα της Ρωσίας να υπολογίζεται ως ισότιμη της ΕΕ.²¹

Παρ' όλα αυτά όπως γίνεται ιδιαιτέρως αντιληπτό, υπάρχει μια σαφής διάκριση ανάμεσα στις δύο στρατηγικές. Από την μια η ΕΕ υποστηρίζει πολιτικές που θα μεταρρυθμίσουν ριζικά τη Ρωσία βασιζόμενη σε αξίες ενώ η Ρωσία μιλάει περισσότερο με γνώμονα τα εθνικά της συμφέροντα και της εθνική της κυριαρχία. Η Ρωσία δε δείχνει διατεθειμένη να επιτρέψει στην ΕΕ να παρέμβει στα εσωτερικά. Αυτό φάνηκε και στην πράξη τα επόμενα χρόνια καθώς η κοινή στρατηγική μέχρι το 2004 έπαψε ουσιαστικά να υφίσταται.

21 Johnson, D., Robinson, P., (2010), Εισαγωγή των Επιμελητών, Στο Καραγιάννης, Μ. (επιμ.), *Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης - Ρωσίας στον 21ο αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σς. 39-40

3.3. Οι τέσσερις Κοινοί Χώροι

Στη σύνοδο κορυφής στην Αγία Πετρούπολη τον Μάιο του 2003, η ΕΕ και η Ρωσία συμφώνησαν στην δημιουργία των λεγόμενων “τεσσάρων κοινών χώρων” για την ενίσχυση της συνεργασίας τους.²² Πρόκειται για τους:

- 1) Κοινός Οικονομικός Χώρος
- 2) Κοινός Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης
- 3) Κοινός Χώρος Εξωτερικής Ασφάλειας
- 4) Κοινός Χώρος Έρευνας και Εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων και των Πολιτιστικών.

Δύο χρόνια μετά, στη Σύνοδο Κορυφής της Μόσχας στις 10/05/05, ΕΕ και Ρωσία υιοθέτησαν τους “Χάρτες Πορείας» για καθένα από τους Κοινούς Χώρους. Οι Χάρτες Πορείας περιλαμβάνουν συγκεκριμένους στόχους και προσδιορίζουν τις ενέργειες που απαιτούνται για την εφαρμογή των Κοινών Χώρων.

Αναλυτικά τώρα για καθένα από τους Κοινούς Χώρους²³:

- 1) Κοινός Οικονομικός Χώρος: Ο Κοινός Οικονομικός Χώρος, στοχεύει στη δημιουργία μιας ανοιχτής αγοράς μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας καθώς και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μεταξύ τους με βάση τις αρχές της μη διάκρισης, της διαφάνειας και της ορθής διακυβέρνησης. Ο Χάρτης Πορείας για

22 Τσαρδανίδης, Χ., (2006). ΕΕ και Ρωσία: Παράδοση σχέση στο πλαίσιο μιας στρατηγικής σύμπραξης. Στο Ξενάκης, Δ., Τσινισιζέλης, Μ. (επιμ.), *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ. 362

23 15th EU-Russia Summit, (2005), *EU-Russia: Road Map for the Common Spaces*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://library.euneighbours.eu/content/eu-russia-road-map-common-spaces> (ανακτήθηκε στις 02/09/18)

τον Κοινό Οικονομικό Χώρο είναι ο πιο μακροσκελής και περιλαμβάνει πολλά ζητήματα όπως τον ανταγωνισμό και τις πολιτικές για τις δημόσιες συμβάσεις, τα βιομηχανικά πρότυπα, την επιχειρηματική πολιτική, τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, την διαπεριφερειακή και διασυνοριακή συνεργασία τις τελωνειακές διαδικασίες, τα λογιστικά πρότυπα και τα στατιστικά στοιχεία, τη γεωργία, τα δίκτυα μεταφορών και τηλεπικοινωνιών, την ενέργεια, το διάστημα και το περιβάλλον. Για όλα τα παραπάνω τίθενται ειδικότεροι στόχοι, όπως η εναρμόνιση με διεθνή πρότυπα, η εξίσωση των νομοθεσιών και η συνεργασία μεταξύ φορέων και οργανισμών ΕΕ-Ρωσίας. Βασικές παράμετροι για την επίτευξη του Κοινού Οικονομικού Χώρου είναι η ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ ως πλήρες μέλος, η συνεργασία για την ενέργεια αλλά και η συνεργασία για την προστασία του περιβάλλοντος²⁴

2) Κοινός Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης: Ο Κοινός Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, στοχεύει στην διευκόλυνση των ανθρώπινων επαφών και μετακινήσεων μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας παράλληλα με την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης. Έτσι η ΕΕ και η Ρωσία συμφώνησαν να μελετήσουν την κατάργηση της visa και τη σύναψη μιας συμφωνίας επανεισδοχής. Προβλέπεται επίσης η συνεργασία σε συνοριακά θέματα, η ενίσχυση της συνεργασίας τους στον τομέα του ασύλου και η στήριξη μιας ορθής μεταναστευτικής πολιτικής. Στα θέματα ασφάλειας, στόχος είναι ΕΕ και Ρωσία να συνεργαστούν για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος και γενικά παράνομων πράξεων (ξέπλυμα χρήματος, διακίνηση ναρκωτικών, εμπορία ανθρώπων κ.α.). Στα θέματα δικαιοσύνης, κοινός στόχος είναι η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας και η αποτελεσματικότητα των δικαστικών συστημάτων στα κράτη-μέλη της ΕΕ και στη Ρωσία καθώς και η δικαστική

24 Τσαρδανίδης, Χ., 2006. ΕΕ και Ρωσία: Παράδοξη σχέση στο πλαίσιο μιας στρατηγικής σύμπραξης. Στο Ξενάκης, Δ., Τσινιτσιζέλης, Μ. (επιμ.), *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ. 363

συνεργασία σε διάφορες υποθέσεις. Στο Χάρτη Πορείας για τον Κοινό Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης τονίζονται οι κατευθυντήριες αρχές στη συνεργασία ΕΕ-Ρωσίας:

-Ισότητα μεταξύ των εταίρων και αμοιβαίος σεβασμός των συμφερόντων.

-Υιοθέτηση από κοινού αξιών, όπως η δημοκρατία, το κράτος δικαίου και στη διαφανή και αποτελεσματική εφαρμογή τους από ανεξάρτητο δικαστικό σύστημα .

-Σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως π.χ. των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες, την τήρηση και τον σεβασμό των Συμβάσεων, όπως των Ηνωμένων Εθνών και του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και των σχετικών πρωτοκόλλων και δεσμεύσεων του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη.

-Σεβασμός και εφαρμογή των γενικά αναγνωρισμένων αρχών και κανόνων του διεθνούς δικαίου μαζί με τις ανθρωπιστικές διατάξεις

-Σεβασμός των θεμελιωδών ελευθεριών, όπως π.χ. της ανεξαρτησίας και ελευθερίας των ΜΜΕ.

3) Κοινός Χώρος Εξωτερικής Ασφάλειας: Ο Κοινός Χώρος Εξωτερικής Ασφάλειας, αποβλέπει στην προφύλαξη της ειρήνης και της σταθερότητας και στην ενίσχυση του ρόλου του ΟΗΕ και άλλων διεθνών και περιφερειακών οργανισμών, όπως ο ΟΑΣΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης, μέσω της συνεργασίας ΕΕ-Ρωσίας. Περιλαμβάνει επίσης τη διαχείριση κρίσεων και τη συνεργασία των δύο πλευρών στην αντιμετώπιση συγκρούσεων, ιδίως στις περιοχές που συνορεύουν με την ΕΕ και τη Ρωσία. Ο Χάρτης Πορείας για τον Κοινό Χώρο Εξωτερικής Ασφάλειας θέτει τα ακόλουθα ζητήματα:

-Ενισχυμένος διάλογος και συνεργασία στη διεθνή σκηνή

-Καταπολέμηση της τρομοκρατίας

-Μη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής και των μέσων διανομής τους, ενίσχυση των καθεστώτων ελέγχου των εξαγωγών και αφοπλισμός

-Συνεργασία στη διαχείριση κρίσεων

-Συνεργασία στον τομέα της πολιτικής προστασίας

4) Κοινός Χώρος Έρευνας, Εκπαίδευσης και Πολιτισμού: Ο Κοινός Χώρος Έρευνας, Εκπαίδευσης και Πολιτισμού προσβλέπει στην ενίσχυση των διαπροσωπικών επαφών, στην προώθηση κοινών αξιών και στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών της ΕΕ και της Ρωσίας. Ο Χάρτης Πορείας για τον τέταρτο Κοινό Χώρο θέτει ως βασικά ζητήματα την αξιοποίηση της ισχυρής πνευματικής κληρονομιάς και του κεφαλαίου γνώσης της ΕΕ και της Ρωσίας και την ενίσχυση των σχέσεων και των ανταλλαγών στην εκπαίδευση, τη νεολαία και τον πολιτισμό καθώς και τον εντοπισμό και την υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών.

Στα θέματα της έρευνας, της επιστήμης και της τεχνολογίας, στόχος είναι η διαμόρφωση μιας κοινωνίας της γνώσης στην ΕΕ και τη Ρωσία, η επίτευξη ενός υψηλού βαθμού ανταγωνιστικότητας και οικονομικής ανάπτυξης μέσα από τον εκσυγχρονισμό των εθνικών οικονομιών και την εφαρμογή προηγμένων επιστημονικών επιτευγμάτων, η ενίσχυση και βελτιστοποίηση των δεσμών μεταξύ της έρευνας και της καινοτομίας και η υποστήριξη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στον τομέα της έρευνας και της καινοτομίας.

Στο θέμα της εκπαίδευσης, στόχος είναι η στενότερη συνεργασία των δύο πλευρών στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης και της “Διαδικασίας

της Μπολόνια” και ειδικότερα η εξίσωση πτυχίων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Συστήματος Μεταφοράς Διδακτικών Μονάδων (ECTS), η ενίσχυση της ακαδημαϊκής κινητικότητας, η δημιουργία ολοκληρωμένων προγραμμάτων σπουδών στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η ενίσχυση της δια βίου μάθησης, η προσαρμογή των σπουδών στις αλλαγές της αγοράς εργασίας καθώς και η αύξηση της ελκυστικότητας των συστημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη Ρωσία και την ΕΕ.

Στα θέματα πολιτισμού τέλος, στόχοι ήταν η προώθηση μιας δομημένης προσέγγισης για την πολιτιστική συνεργασία μεταξύ της διευρυμένης ΕΕ και της Ρωσίας, η ενθάρρυνση της δημιουργικότητας και της κινητικότητας των καλλιτεχνών, η πρόσβαση του κοινού στον πολιτισμό, η διάδοση της τέχνης και του πολιτισμού, ο διαπολιτισμικός διάλογος και η γνώση της ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς των λαών της Ευρώπης, η ενίσχυση της ευρωπαϊκής ταυτότητας βάσει κοινών αξιών (ελευθερία της έκφρασης, δημοκρατική λειτουργία των ΜΜΕ, σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προώθηση της πολιτιστικής και γλωσσικής πολυμορφίας ως βάσης της ζωτικότητας της κοινωνίας των πολιτών στην Ευρώπη χωρίς διαχωριστικές γραμμές) και τέλος η ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των πολιτιστικών βιομηχανιών της ΕΕ και της Ρωσίας, προκειμένου να αυξήσουν τόσο τον πολιτιστικό όσο και τον οικονομικό τους αντίκτυπο.

3.4. Η Εταιρική Σχέση για τον Εκσυγχρονισμό^{25 26 27}

Στη Σύνοδο Κορυφής του Rostov-on-Don στις 31/5-01/06/2010, ΕΕ και Ρωσία συμφώνησαν στην “Εταιρική Σχέση για τον Εκσυγχρονισμό” (Partnership for Modernisation).. Η εν λόγω πρωτοβουλία ασχολείται με όλες τις πτυχές του εκσυγχρονισμού (οικονομικές, τεχνικές, κράτος δικαίου και λειτουργία του δικαστικού συστήματος) και έχει καταστεί κομβικό σημείο της αμοιβαίας συνεργασίας, ενισχύοντας το διάλογο που ξεκίνησε στο πλαίσιο των 4 Κοινών Χώρων. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στην κοινή δήλωση “η ΕΕ και η Ρωσία, ως μακροχρόνια στρατηγικοί εταίροι σε έναν μεταβαλλόμενο πολυπολικό κόσμο, δεσμεύονται να εργαστούν από κοινού για την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων με μια ισορροπημένη και προσανατολισμένη στα αποτελέσματα προσέγγιση, που βασίζεται στη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο». Αυτό επιβεβαιώθηκε εκ νέου από τη Σύνοδο Κορυφής της 4ης Ιουνίου 2012, όπου ο πρόσφατα επανεκλεγείς τότε Πρόεδρος Πούτιν υπογράμμισε τη σημασία της πρωτοβουλίας για τη Ρωσία.

Οι βασικές προτεραιότητες που η Εταιρική Σχέση για τον Εκσυγχρονισμό ορίζει είναι η ενίσχυση και εμβάθυνση των διμερών εμπορικών και οικονομικών σχέσεων και η στήριξη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, η ενίσχυση της συνεργασίας στους τομείς της καινοτομίας, της έρευνας και ανάπτυξης και του διαστήματος, η διεύρυνση των ευκαιριών για επενδύσεις σε βασικούς τομείς που προωθούν την ανάπτυξη και την καινοτομία, η ενίσχυση του διαλόγου με την κοινωνία των πολιτών για την προώθηση της συμμετοχής των ιδιωτών και των επιχειρήσεων, η εναρμόνιση

25 European Commission, (2010), *EU and Russia launch new partnership for modernization*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-649_en.htm?locale=en (ανακτήθηκε στις 02/09/18)

26 Delegation of the European Union to Russia, *Partnership for Modernisation*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/russia/eu_russia/tech_financial_cooperation/partnership_modernisation_facility/index_en.htm (ανακτήθηκε στις 02/09/18)

27 EU-Russia Summit Rostov-on-Don, (2010), *Joint Statement on the Partnership for Modernisation*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-10-154_en.pdf (ανακτήθηκε στις 02/09/18)

των τεχνικών κανονισμών και το υψηλό επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, η βελτίωση των μεταφορών, η διασφάλιση της ισόρροπης ανάπτυξης μέσα από την αντιμετώπιση των περιφερειακών και κοινωνικών συνεπειών της οικονομικής αναδιάρθρωσης, η προώθηση μιας βιώσιμης οικονομίας με χαμηλές εκπομπές άνθρακα και της ενεργειακής απόδοσης καθώς και των διεθνών διαπραγματεύσεων για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, η εξασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας του δικαστικού συστήματος και η καταπολέμηση της διαφθοράς. Σε όλα τα παραπάνω μπορούν να προστεθούν και άλλα ζητήματα συνεργασίας. Οι δύο πλευρές συμφώνησαν ότι η “Εταιρική Σχέση για τον Εκσυγχρονισμό” θα βασιστεί στα αποτελέσματα που έχουν επιτευχθεί στο πλαίσιο των 4 Κοινών Χώρων και ότι δεν θα αντικαταστήσει τους υφιστάμενους Χάρτες Πορείας ούτε θα αποτελέσει αιτία για τη δημιουργία νέων δομών.

Βασικό εργαλείο για την εφαρμογή της νέας σχέσης αποτέλεσαν οι τομεακοί διάλογοι. Συμφώνησαν επίσης να προωθήσουν την υλοποίηση συγκεκριμένων έργων στο πλαίσιο της ΕΣΕ. Ως εκ τούτου, ανατέθηκε στους συντονιστές των δύο πλευρών να αναπτύξουν ένα πλάνο εργασίας, που περιέχει τα έργα και τις δράσεις που έχουν συμφωνηθεί σε κάθε ζήτημα καθώς και το χρονικό τους πλαίσιο. Το πλάνο αυτό επικαιροποιείται τακτικά.

Για την αξιολόγηση της προόδου στην εφαρμογή της “Εταιρικής Σχέσης για τον Εκσυγχρονισμό”, συντάσσονται εκθέσεις προόδου, οι οποίες προβαίνουν σε απολογισμό του έργου που έχει πραγματοποιηθεί και καταγράφουν τις τρέχουσες κάθε φορά δράσεις και έργα σε κάθε ζήτημα. Για παράδειγμα με βάση την έκθεση του Ιανουαρίου 2014, το 2013 έγιναν:

1. Η υιοθέτηση του “Χάρτη Πορείας για την Ενεργειακή Συνεργασία έως το 2050”

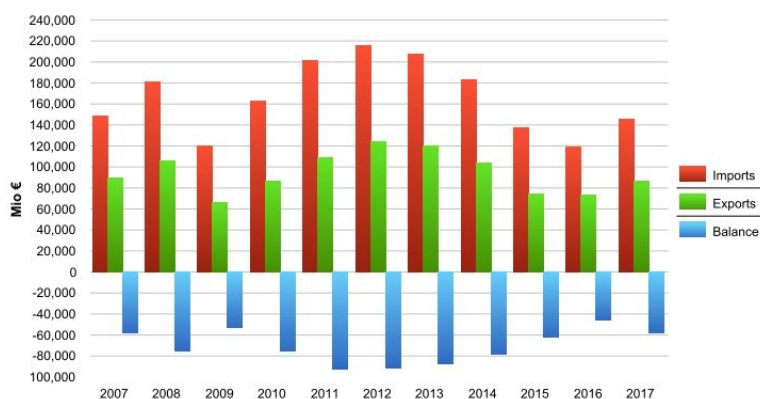
2. Η συμφωνία μεταξύ των CEN/CENELEC και Rosstandart για συνεργασία στην ανάπτυξη τεχνικών προδιαγραφών σε ορισμένους βιομηχανικούς τομείς
3. Η δημιουργία ενός επιπέδου εκδίκασης εφέσεων στο ρωσικό δικαστικό σύστημα
4. Η ανάληψη μιας πρωτοβουλίας για την προστασία των επιχειρηματιών από πρακτικές διαφθοράς στη Ρωσία
5. Η εμπλοκή της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη και της Vnesheconombank στη χρηματοδότηση μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και έργων υποδομής.

3.5. Εμπορικές Σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας²⁸

Η Ρωσία αποτελεί τον τέταρτο εμπορικό εταίρο της ΕΕ και η ΕΕ από την άλλη αποτελεί τον σημαντικότερο εμπορικό εταίρο για τη Ρωσία. Διαχρονικά το εμπόριο μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας παρουσίαζε διαρκώς άνοδο, με μια κάμψη λόγω της οικονομικής κρίσης του 2008, φτάνοντας όμως το 2012 σε επίπεδα ρεκόρ. Από τότε όμως και μέχρι το 2016 παρουσίασε έντονη αποκλιμάκωση της τάξης του 44% (από 339 δις. Ευρώ το 2012 στα 191 δις. Ευρώ το 2016) για να επέλθει άνοδος το 2017 (231 δις Ευρώ).

Total goods: EU Trade flows and balance, annual data 2007 - 2017

Source: Eurostat, Comext - Statistical regime 4

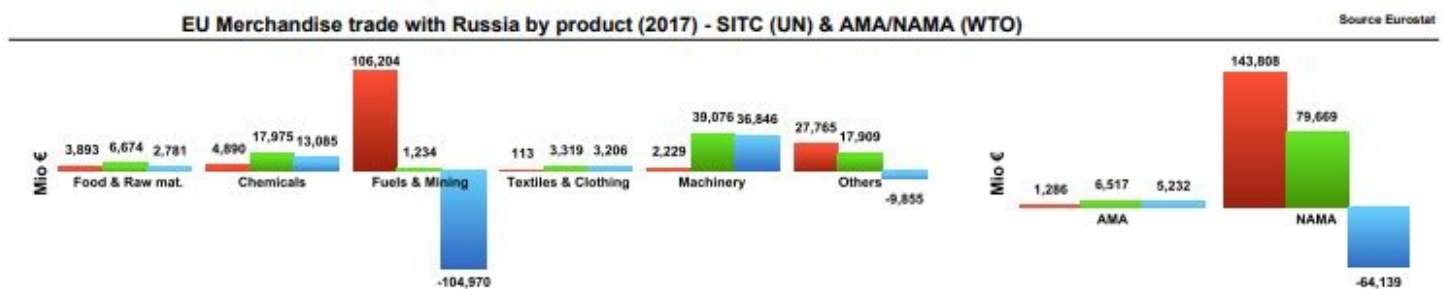

Όπως μπορούμε εύκολα να αντιληφθούμε το ισοζύγιο εισαγωγών εξαγωγών είναι αρνητικό για την ΕΕ. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί πολύ πιο εύκολα αν λάβουμε υπόψιν την Πηγή: European Commission²⁹

28 European Commission, Trade, Policy, Countries and Regions, Russia, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/> (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

σημαντική εξάρτηση της ΕΕ στον τομέα της ενέργειας από την Ρωσία για να μπορέσει να τροφοδοτήσει την βιομηχανία της.

Οι κύριες εξαγωγές της ΕΕ προς τη Ρωσία είναι τα μηχανήματα, ο εξοπλισμός μεταφορών, χημικές ουσίες, φάρμακα καθώς και μεταποιημένα προϊόντα. Από την άλλη οι κύριες εισαγωγές από τη Ρωσία προς την ΕΕ, όπως είναι λογικό είναι οι πρώτες ύλες, ιδίως το πετρέλαιο καθώς και το φυσικό αέριο.

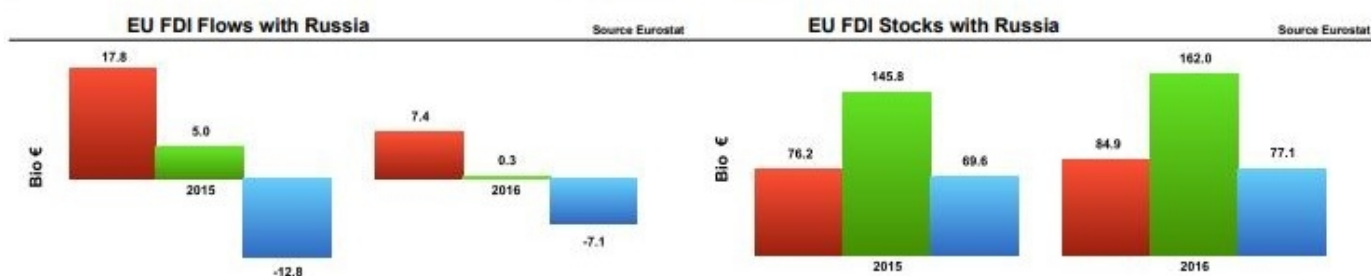
Πηγή: European Commission³⁰

Η ΕΕ είναι επίσης και ο μεγαλύτερος επενδυτής στη Ρωσία. Τα ¾ των ξένων επενδύσεων στη Ρωσία προέρχονται από κράτη μέλη της ΕΕ, το 30% μόνο εξ αυτών από την Κύπρο.

29 European Commission, (2018), *European Union, Trade in goods with Russia*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

30 European Commission, (2018), *European Union, Trade in goods with Russia*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

Foreign Direct Investment

17-04-2018

Units A4 / G2

Πηγή: European Commission³¹

Το 2012 η Ρωσία έγινε μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ). Εκείνη την περίοδο υπήρχαν υψηλές προσδοκίες ότι το εμπόριο με τη Ρωσία θα απελευθερωθεί. Παρ' όλα αυτά το εμπόριο μεταξύ ΕΕ-Ρωσίας διαρκώς μειωνόταν από το 2012 έως το 2016, μια τάση όμως που παρατηρήθηκε με όλους τους κύριους εμπορικούς εταίρους της Ρωσίας. Αρκετά χρόνια μετά την προσχώρησή της στον ΠΟΕ, η Ρωσία εξακολουθεί να μην τηρεί όλες τις δεσμεύσεις της. Η πολιτική υποκατάστασης των εισαγωγών από τη Ρωσία που ξεκίνησε το 2014 θέτει υπό αμφισβήτηση τη βούλησή της να συμμορφωθεί με τους κανόνες του ΠΟΕ. Η ΕΕ εξακολουθεί να χρησιμοποιεί όλα τα διαθέσιμα μέσα διμερούς και πολυμερούς πολιτικής, για να διασφαλίσει ότι τηρούνται οι κανόνες του ΠΟΕ καθώς ο σεβασμός τους αποτελεί βασικό στοιχείο για τη βελτίωση των εμπορικών και επενδυτικών σχέσεων με τη Ρωσία.³²

Η ΕΕ έχει καταγγείλει τέσσερα ζητήματα στον ΠΟΕ κατά της Ρωσίας από την προσχώρησή της τον Αύγουστο του 2012.

31 European Commission, (2018), *European Union, Trade in goods with Russia*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

32 European Commission, Trade, Policy, Countries and Regions, *Russia*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/> (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

- Το 2013 σχετικά με το τέλος ανακύκλωσης της Ρωσίας για εισαγόμενα αυτοκίνητα οχήματα. Μετά από διαβουλεύσεις στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και το αίτημα της ΕΕ για συγκρότηση ομάδας επίλυσης διαφορών, η Ρωσία επέκτεινε το τέλος ανακύκλωσης και για τα εγχώρια παραγωγής οχήματα.

-Το 2014 σχετικά με τους δασμούς αντιντάμπινγκ της Ρωσίας για τα ελαφριά επαγγελματικά οχήματα. Ο ΠΟΕ ανέφερε ορισμένες πτυχές των καθηκόντων που είναι ασυμβίβαστες με τους κανόνες του³³

-Το 2014 σχετικά με το εμπάργκο της Ρωσίας στο χοιρινό κρέας από την ΕΕ. Ο ΠΟΕ επιβεβαίωσε ότι η απαγόρευση της Ρωσίας είναι παράνομη³⁴, και η Ρωσία είναι πλέον υποχρεωμένη να ευθυγραμμιστεί με τις δεσμεύσεις του ΠΟΕ.

-Το 2014 σχετικά με τους υπερβολικούς εισαγωγικούς δασμούς της Ρωσίας. Ο ΠΟΕ και πάλι επιβεβαίωσε ότι οι εισαγωγικοί δασμοί της Ρωσίας παραβιάζουν τους κανόνες του³⁵. Από το Μάιο του 2017, η Ρωσία μείωσε τους εισαγωγικούς της δασμούς στις δασμολογικές κλάσεις που αμφισβητήθηκαν σύμφωνα με τις δεσμεύσεις του ΠΟΕ.

Από την πλευρά της όμως και η Ρωσία έχει καταθέσει 4 προσφυγές κατά της ΕΕ στον ΠΟΕ. Το 2014 σχετικά με το τρίτο ενεργειακό πακέτο της ΕΕ, το 2013 και το 2015 σχετικά με την προσαρμογή του κόστους των αερίων στις έρευνες αντιντάμπινγκ της ΕΕ και το 2017 σχετικά με τα μέτρα αντιντάμπινγκ της ΕΕ

33 European Commission, *WTO rules in favour of the EU in dispute on Russian duties on light commercial vehicles*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1616> (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

34 European Commission, *WTO confirms Russian pork ban is illegal*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1627> (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

35 European Commission, *WTO confirms Russian import duties violate WTO rules*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1534> (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

σχετικά με τις εισαγωγές ορισμένων προϊόντων χάλυβα από τη Ρωσία. Μέχρι σήμερα όμως ο ΠΟΕ δεν έχει αποφανθεί για κανένα από αυτά τα ζητήματα.

3.6. Ενεργειακές σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας

Η ΕΕ και η Ρωσία έχουν αναπτύξει μια ιδιαίτερος στενή σχέση στον τομέα της ενέργειας. Και πως θα μπορούσε να είναι διαφορετικά όταν η Ρωσία αποτελεί τον μεγαλύτερο προμηθευτή πετρελαίου, φυσικού αερίου και άνθρακα της ΕΕ. Από την άλλη και η τεράστια ενιαία αγορά της ΕΕ αποτελεί σημαντική προτεραιότητα και κίνητρο της Ρωσίας για την διατήρηση καλών σχέσεων σε αυτό τον τόσο κρίσιμο τομέα και για τις δύο πλευρές.

Η ΕΕ, ειδικότερα μετά τις αρχές της δεκαετίας του '90, άρχισε να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το ρωσικό φυσικό αέριο. Η Ρωσία προμηθεύει περίπου το 1/3 των εισαγωγών της ΕΕ σε φυσικό αέριο το οποίο αποτελεί παράλληλα και μια σημαντική πηγή εσόδων σε ξένο συνάλλαγμα.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι η σχέση ΕΕ-Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας, είναι μια σχέση έντονης αλληλεξάρτησης καθώς από τη μια για την ΕΕ η Ρωσία αποτελεί έναν σημαντικό προμηθευτή ενέργειας και από την άλλη η ΕΕ για την Ρωσία αποτελεί μια τεράστια αγορά και μια σημαντική πηγή εσόδων. Είναι σημαντικό λοιπόν να υπάρξει μια ευρύτερη και πιο στενή συνεργασία ειδικά σε αυτόν τον τομέα

Και πράγματι το πρώτο σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση συντελέστηκε στη Σύνοδο Κορυφής της 30ης Οκτωβρίου 2000 στο Παρίσι, όπου η ΕΕ και η Ρωσία θέσπισαν τον λεγόμενο "Ενεργειακό Διάλογο". Στόχος αυτού του ενεργειακού

διαλόγου είναι, όπως διατυπώθηκε στην κοινή διακήρυξη μεταξύ των δύο μερών, να εξετάζονται όλα τα θέματα κοινού ενδιαφέροντος που αφορούν τον τομέα, συμπεριλαμβανομένης της καθιέρωσης της συνεργασίας στην εξοικονόμηση της ενέργειας, τον εξορθολογισμό των υποδομών παραγωγής και μεταφοράς, τις δυνατότητες ευρωπαϊκών επενδύσεων καθώς και τις σχέσεις μεταξύ παραγωγών και καταναλωτριών χωρών.³⁶ Ο ενεργειακός διάλογος ήταν ο πρώτος λεγόμενος τομεακός διάλογος και μετουσιώνεται μέσω δύο θεματικών ομάδων, οι οποίες φέρνουν κοντά ειδικούς από τις δύο πλευρές, συμπεριλαμβανομένου εκπροσώπων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Υπουργείο Ενέργειας της Ρωσίας, οικονομικά ινστιτούτα, ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και ακαδημαϊκούς. Οι δύο αυτές ομάδες είναι η “Ομάδα για τις εξελίξεις στην αγορά” και η Ομάδα για την ενεργειακή απόδοση”.

Η “Ομάδα για τις εξελίξεις στην αγορά” στοχεύει στην προώθηση της εμπιστοσύνης και της διαφάνειας στην ενεργειακή σχέση ΕΕ-Ρωσίας μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με τις τρέχουσες και προγραμματισμένες νομικές, κανονιστικές και πολιτικές εξελίξεις που επηρεάζουν τις αγορές ενέργειας, το εμπόριο και τις επενδύσεις στην ΕΕ και στη Ρωσία. Η ομάδα αυτή παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις στην αγορά της ΕΕ και της Ρωσίας και στοχεύει στη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος.³⁷

Η “Ομάδα για την ενεργειακή απόδοση” στοχεύει στην ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με νομικά και κανονιστικά πλαίσια, την ανταλλαγή εμπειριών και γνώσεων και τη συνεργασία σε έργα στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης, της

36 EU-Russia Energy Dialogue, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2011_eu-russia_energy_relations.pdf (ανακτήθηκε στις 04/09/2018)

37 EU-Russia Energy dialogue, Thematic Group on Energy Market Developments, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2007_market_dev_terms_of_reference_en_0.pdf (ανακτήθηκε στις 04/09/2018)

εξοικονόμησης ενέργειας, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την καύση φυσικού αερίου.³⁸

Τον Ιανουάριο του 2009, μια ρωσο-ουκρανική διαμάχη, οδήγησε στη διακοπή του εφοδιασμού με φυσικό αέριο της Ιταλίας και της νοτιοανατολικής Ευρώπης για 13 ημέρες. Για να αποφευχθούν παρόμοια περιστατικά στο μέλλον η ΕΕ και η Ρωσία θέσπισαν τον “Μηχανισμό Έγκαιρης Προειδοποίησης”³⁹ που στόχευε να διασφαλιστεί η έγκαιρη αξιολόγηση πιθανών κινδύνων και προβλημάτων που συνδέονται με τον ενεργειακό εφοδιασμό. Ο μηχανισμός προβλέπει την ταχεία αντίδραση σε περίπτωση κατάστασης έκτακτης ανάγκης ή απειλής μιας τέτοιας κατάστασης και στοχεύει στην αποτροπή περαιτέρω διακοπών του εφοδιασμού στον τομέα του φυσικού αερίου, του πετρελαίου ή της ηλεκτρικής ενέργειας. Μάλιστα, ο Μηχανισμός Έγκαιρης Προειδοποίησης επικαιροποιήθηκε το 2011, προβλέποντας κοινές δράσεις από τους συντονιστές του ενεργειακού διαλόγου ΕΕ-Ρωσίας που στοχεύουν στην αντιμετώπιση μιας επείγουσας κατάστασης, στο έλεγχο των συνεπειών της καθώς και στην πρόληψη παρόμοιων καταστάσεων στο μέλλον.

Στις 22 Μαρτίου 2013 η ΕΕ και η Ρωσία, θέλοντας να ενισχύσουν την συνεργασία τους σε ένα πιο μακροπρόθεσμο επίπεδο συμφώνησαν στο λεγόμενο “Χάρτη Πορείας για την Ενεργειακή Συνεργασία ΕΕ-Ρωσίας έως το 2050”⁴⁰. Ο Χάρτης Πορείας προωθεί τη συνεργασία για την ενεργειακή απόδοση, τη συνεργασία στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας, του φυσικού αερίου, του πετρελαίου και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ο στρατηγικός στόχος που θέτει ο Χάρτης Πορείας είναι η δημιουργία ενός πανευρωπαϊκού ενεργειακού χώρου, με μια ολοκληρωμένη

38 EU-Russia Energy dialogue, Thematic Group on Energy Efficiency, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2007_energy_efficiency_terms_of_reference_en.pdf (ανακτήθηκε στις 04/09/2018)

39 https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20110224_memorandum.pdf (ανακτήθηκε στις 04/09/2018)

40 Roadmap EU-Russia Energy Cooperation until 2050, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf (ανακτήθηκε στις 05/09/2018)

υποδομή δικτύου εν λειτουργία, με ανοικτές, διαφανείς, αποδοτικές και ανταγωνιστικές αγορές, ο οποίος θα συμβάλλει στον απαραίτητο βαθμό στη διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας και την επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης της ΕΕ και της Ρωσίας. Επίσης συμφωνήθηκε ότι όλα αυτά θα παρακολουθούνται στο πλαίσιο του ενεργειακού διαλόγου ΕΕ-Ρωσίας.

3.7. Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ευρώπης ⁴¹

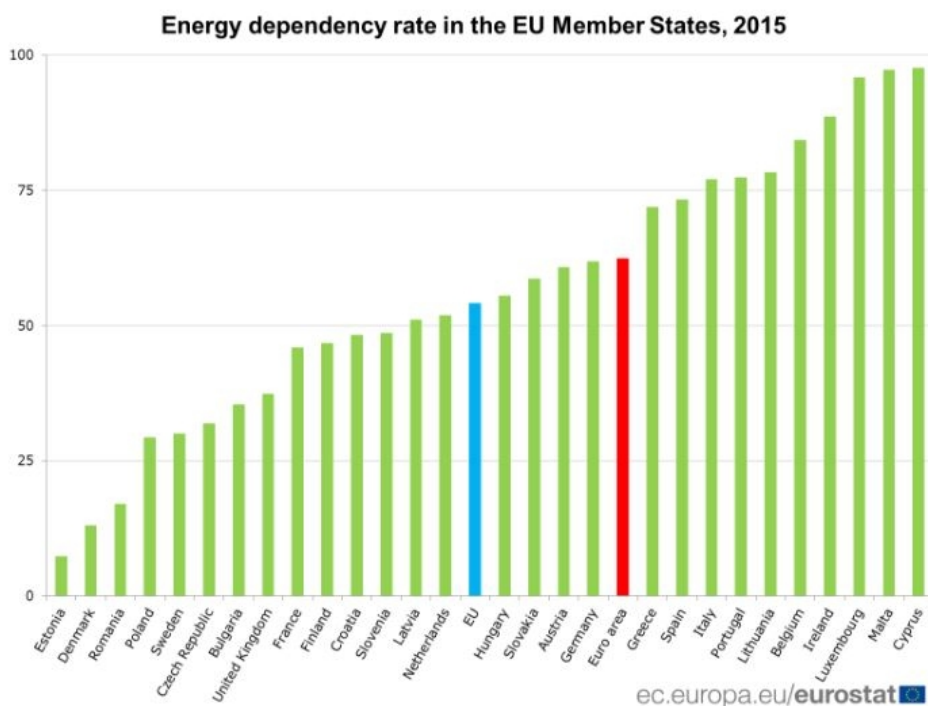
Η ΕΕ εισάγει περισσότερο από το ήμισυ της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας. Η εξάρτηση από εισαγωγές είναι μεγάλη, ιδιαιτέρως σε τομείς όπως το αργό πετρέλαιο (90%) και το φυσικό αέριο (69%). Συνολικά εκτιμάται ότι το ημερήσιο κόστος εισαγωγής ενέργειας και ενεργειακών πηγών για την ΕΕ ανέρχεται στο 1 δισεκατομμύριο Ευρώ.

Πολλά Κράτη-Μέλη της ΕΕ εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από έναν προμηθευτή ορισμένοι εκ των οποίων βασίζονται εξ ολοκλήρου στη Ρωσία για το φυσικό τους αέριο. Αυτή η εξάρτηση τους τα αφήνει ευάλωτους σε τυχόν διαταραχές στον εφοδιασμό, είτε προκαλούνται αυτά από πολιτικές ή εμπορικές διαφορές, είτε οφείλονται σε τυχόν προβλήματα υποδομής. Για παράδειγμα, όπως προαναφέρθηκε,

⁴¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2014), *Ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενεργειακή ασφάλεια*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330&from=EN> (ανακτήθηκε στις 06/09/2018)

μια ρωσο-ουκρανική διαμάχη για το φυσικό αέριο το 2009 μεταξύ Ρωσίας και χώρας διαμετακόμισης Ουκρανία άφησε την Ιταλία και την νοτιανατολική Ευρώπη χωρίς εφοδιασμό.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στοχεύοντας να θωρακιστεί απέναντι σε αυτούς τους κινδύνους, δημοσίευσε τη στρατηγική της για την ενεργειακή ασφάλεια τον Μάιο του 2014. Στόχος της στρατηγικής είναι να εξασφαλίσει μια σταθερή και

Πηγή: Eurostat

άφθονη προσφορά ενέργειας στους ευρωπαίους πολίτες και την οικονομία. Για να επιτευχθούν όλα αυτά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε στην κατάρτιση διαφόρων μέτρων χωρισμένα σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο πλαίσιο.

Όσο αφορά τα βραχυπρόθεσμα μέτρα, στο πλαίσιο της στρατηγικής, 38 ευρωπαϊκές χώρες, συμπεριλαμβανομένων όλων των χωρών της ΕΕ, διενήργησαν δοκιμές προσομοίωσης της ενεργειακής ασφάλειας το 2014. Εξέτασαν δύο σενάρια διακοπής της παροχής ενέργειας για περίοδο ενός ή έξι μηνών. Το σενάριο συμπεριλάμβανε την πλήρη κατάργηση των εισαγωγών ρωσικού φυσικού αερίου στην ΕΕ ή και τη διαταραχή των ρωσικών εισαγωγών αερίου μέσω της ουκρανικής διαδρομής διέλευσης. Από τις προσομοιώσεις αυτές προέκυψε ότι μια παρατεταμένη διακοπή της παροχής θα είχε σημαντικό αντίκτυπο στην ΕΕ. Η έκθεση επιβεβαίωσε επίσης

ότι, εάν όλες οι χώρες συνεργάζονται μεταξύ τους, οι καταναλωτές θα εξακολουθήσουν να έχουν πρόσβαση σε φυσικό αέριο ακόμη και σε περίπτωση διακοπής έξι μηνών.

Με βάση την ανάλυση των προσομοιώσεων ακραίων καταστάσεων, λήφθηκαν ορισμένα βραχυπρόθεσμα μέτρα για τον χειμώνα 2014-2015, ο οποίος είναι και ο πρώτος που ακολούθησε την ουκρανική κρίση του 2014 και καθιστούσε επίγουσα την προετοιμασία για κάθε ενδεχόμενο. Επιπλέον όλων αυτών, η ΕΕ διαθέτει μια ομάδα συντονισμού για το φυσικό αέριο που παρακολουθεί τις εξελίξεις στον εφοδιασμό με φυσικό αέριο όλο το χρόνο. Η Επιτροπή ζήτησε επίσης από όλες τις χώρες να προετοιμάσουν περιφερειακά σχέδια ετοιμότητας για την ενεργειακή ασφάλεια, τα οποία αναθεωρήθηκαν και εγκρίθηκαν το 2015.

Στα μακροπρόθεσμα μέτρα η στρατηγική περιλαμβάνει προκλήσεις όσον αφορά την ασφάλεια του εφοδιασμού και προτείνονται δράσεις σε πέντε βασικούς τομείς:

-Αύξηση της ενεργειακής απόδοσης και επίτευξη των προτεινόμενων στόχων για την ενέργεια και το κλίμα του 2030. Οι προτεραιότητες στον τομέα αυτό πρέπει να επικεντρωθούν στα κτίρια και τη βιομηχανία, τα οποία χρησιμοποιούν το 40% και το 25% της συνολικής ενέργειας αντίστοιχα στην ΕΕ. Είναι επίσης σημαντικό να ωθήσουν τους καταναλωτές στη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, μέσω π.χ. της ανάλυσης στις πληροφορίες χρέωσης και την εγκατάσταση έξυπνων μετρητών ενέργειας.

-Αύξηση της παραγωγής ενέργειας στην ΕΕ και εξασφάλιση περαιτέρω προμηθευτών και διαδρομών προμήθειας. Αυτό περιλαμβάνει την περαιτέρω ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, τη βιώσιμη παραγωγή ορυκτών καυσίμων και την ασφαλή πυρηνική ενέργεια. Επίσης, συνεπάγεται την αποτελεσματική

διαπραγμάτευση με τους σημερινούς σημαντικούς ενεργειακούς εταίρους, όπως η Ρωσία, η Νορβηγία και η Σαουδική Αραβία, καθώς και με νέους εταίρους, όπως χώρες της περιοχής της λεκάνης της Κασπίας.

-Ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας και προώθηση συνδέσεων υποδομής για την ταχεία ανταπόκριση στις διαταραχές του εφοδιασμού και την ανακατεύθυνση της ενέργειας σε ολόκληρη την ΕΕ όπου και όταν χρειάζεται.

-Κοινή εξωτερική ενεργειακή πολιτική, συμπεριλαμβανομένης της διασφάλισης ότι οι χώρες της ΕΕ θα ενημερώνουν νωρίς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με προγραμματισμένες συμφωνίες με τρίτες χώρες που ενδέχεται να επηρεάσουν την ασφάλεια εφοδιασμού της ΕΕ.

-Ενίσχυση των μηχανισμών έκτακτης ανάγκης και αλληλεγγύης και προστασία των υποδομών ζωτικής σημασίας, μέσω μεγαλύτερου συντονισμού μεταξύ των χωρών της ΕΕ σχετικά με τις υποδομές αποθήκευσης, την ανάπτυξη και δυνατότητα αντίστροφων ροών, την ύπαρξη εκτιμήσεων κινδύνου και την εφαρμογή σχεδίων ασφάλειας του εφοδιασμού σε περιφερειακό και κοινοτικό επίπεδο.

3.8. Η κρίση στην Κριμαία (2014) και οι εξελίξεις στις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας

3.8.1. Η πορεία προς την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία

Η χερσόνησος της Κριμαίας, αν και πάνω από το 60% του πληθυσμού της θεωρείται ως εθνικά Ρώσοι, αποτελούσε μέχρι το 2014 αυτόνομο τμήμα της Ουκρανίας. Το

1954 και ενώ η Ρωσία (Ρωσική Σοβιετική Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία) και η Ουκρανία (Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Ουκρανίας) αποτελούσαν δύο από τις συστατικές δημοκρατίες της ΕΣΣΔ, η χερσόνησος της Κριμαίας παραχωρήθηκε από την πρώτη στη δεύτερη, μια πράξη όμως που είχε μικρή σημασία εκείνη την εποχή καθώς όλα βρίσκονταν υπό την ομπρέλα της ΕΣΣΔ. Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ όμως η Κριμαία βρέθηκε ως τμήμα της ανεξάρτητης πλέον Ουκρανίας. Στις 19 Μαΐου 1992 συμφωνήθηκε η Κριμαία να παραμείνει μέρος της Ουκρανίας ως αυτόνομο τμήμα της. Όταν το 1998 τέθηκε σε ισχύ το Σύνταγμά της μετονομάστηκε σε Αυτόνομη Δημοκρατία της Κριμαίας.

Το Νοέμβριο του 2013 ξέσπασαν στην Ουκρανία διαδηλώσεις στην Ουκρανία που οδήγησαν τελικά στην πτώση της κυβέρνησης του Βίκτορ Γιανουκόβιτς. Αφορμή ήταν η πρόθεση της κυβέρνησης του τελευταίου να παγώσει τις διαπραγματεύσεις της Ουκρανίας με την ΕΕ και έτσι θα είχαμε την ουσιαστική στροφή της Ουκρανίας προς την Ρωσία. Η “φωτιά” που άναψε δεν άργησε να μεταφερθεί και στην Ρωσοκρατούμενη δημογραφικά και πολιτισμικά Κριμαία. Το Φεβρουάριο του 2014 ξέσπασαν διαδηλώσεις ενάντια στα όσα συμβαίνουν στο Κίεβο και στην υπόλοιπη Ουκρανία. Στις 27 Φεβρουαρίου το Ανώτατο Συμβούλιο της Κριμαίας καθαίρεσε τον Πρόεδρο του υπουργικού συμβουλίου της Κριμαίας και τον αντικατέστησε με τον ρωσόφιλο Σεργκέι Αξιόνοφ.⁴² Ο ίδιος λίγες μέρες μετά κάλεσε σε βοήθεια τον Πρόεδρο Πούτιν για “να διασφαλιστεί η ειρήνη”⁴³ Όλα αυτά έδωσαν την ευκαιρία στη Ρωσία, υπό το πρόσχημα της εξασφάλισης της ειρήνης και της ασφάλειας των πολιτών να επέμβει στρατιωτικά. Έτσι την 1η Μαρτίου ο Πρόεδρος της Ρωσίας Βλαντιμίρ Πούτιν, έλαβε την εξουσιοδότηση από το Ρωσικό Κοινοβούλιο για να χρησιμοποιήσει στρατιωτική δύναμη κάτι που για την Ουκρανία θα σήμαινε αυτομάτως πόλεμο.⁴⁴ Στις 11 Μαρτίου το Κριμαϊκό Κοινοβούλιο ανακήρυξε την

42 <https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/crimean-parliament-dismisses-autonomous-republics-government-337803.html?cn-reloaded=1> (ανακτήθηκε στις 10/09/2018)

43 <https://www.bbc.com/news/world-europe-26397323> (ανακτήθηκε στις 10/09/2018)

44 <https://www.nytimes.com/2014/03/02/world/europe/ukraine.html> (ανακτήθηκε 10/09/2018)

ανεξαρτησία της “Δημοκρατίας της Κριμαίας” και την πρόθεσή της να γίνει μέρος της Ρωσίας σε περίπτωση επικράτησης του “Ναι” στο δημοψήφισμα της 16ης Μαρτίου, το οποίο και τελικά επετεύχθη με το συντριπτικό ποσοστό 96,77% να ψηφίζει υπέρ της ένωσης με τη Ρωσία. Έτσι παρά τις διεθνείς αντιδράσεις, τα ψηφίσματα του ΟΗΕ που έκριναν άκυρο το δημοψήφισμα κ.α., η “Δημοκρατία της Κριμαίας” έγινε μέρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

3.8.2. Η αντίδραση της ΕΕ

Η ΕΕ από την πρώτη στιγμή αντέδρασε έντονα στην υπονόμευση της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας και στις προσπάθειες αποσταθεροποίησης της χώρας. Στις 3 Μαρτίου 2014 συγκλήθηκε εκτάκτως το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων σχετικά με την κατάσταση στην Ουκρανία και στις 6 Μαρτίου συγκλήθηκε έκτακτη Σύνοδος Κορυφής των ηγετών της ΕΕ με αποκλειστική ατζέντα την κατάσταση στην Ουκρανία και την λήψη μέτρων από την πλευρά της Ένωσης. Από εκείνη τη στιγμή εγκαινιάστηκε μια περίοδος κυρώσεων⁴⁵ η οποία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Οι κυρώσεις αυτές περιλαμβάνουν μια δέσμη μέτρων που αφορούν διπλωματικά θέματα, ατομικά περιοριστικά μέτρα με τη δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και με επιβολή ταξιδιωτικών περιορισμών, περιορισμούς στις οικονομικές σχέσεις με την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη, οικονομικές κυρώσεις και περιορισμούς στην οικονομική συνεργασία.

Όσο αφορά τα διπλωματικά μέτρα, το 2014, η σύνοδος κορυφής ΕΕ-Ρωσίας ματαιώθηκε και τα κράτη μέλη της ΕΕ αποφάσισαν να μην πραγματοποιούν τακτικές

45 Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Περιοριστικά μέτρα της ΕΕ λόγω της κρίσης στην Ουκρανία*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/ukraine-crisis/> (ανακτήθηκε 17/09/2018)

διμερείς συνόδους κορυφής. Οι διμερείς συνομιλίες με τη Ρωσία για ζητήματα θεωρήσεων καθώς και σχετικά με τη νέα συμφωνία ΕΕ-Ρωσίας ανεστάλησαν. Επίσης αντί της συνόδου κορυφής της G8 στο Σότσι, πραγματοποιήθηκε σύνοδος της G7 στις Βρυξέλλες στις 4 και 5 Ιουνίου 2014. Έκτοτε, οι σύνοδοι διεξάγονται στο πλαίσιο της G7. Οι χώρες της ΕΕ τάχθηκαν τέλος υπέρ της αναστολής των διαπραγματεύσεων σχετικά με την ένταξη της Ρωσίας στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και στον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας (ΔΟΕ).

Σχετικά με επιβολή ατομικά περιοριστικών κυρώσεων, 155 πρόσωπα και 44 οντότητες υπόκεινται σε δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και σε ταξιδιωτική απαγόρευση, διότι οι ενέργειές τους υπονόμευσαν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας. Τα μέτρα θεσπίστηκαν τον Μάρτιο του 2014 και παρατάθηκαν τελευταία φορά τον Σεπτέμβριο του 2018 έως τις 15 Μαρτίου 2019. Επίσης το Συμβούλιο αποφάσισε να δεσμεύσει τα περιουσιακά στοιχεία ατόμων που είναι υπεύθυνα για την υπεξαίρεση ουκρανικών κρατικών κεφαλαίων, τα οποία μέτρα παρατάθηκαν τελευταία φορά τον Μάρτιο του 2018 έως τις 6 Μαρτίου 2019.

Απαγορεύτηκε επίσης η εισαγωγή αγαθών από την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη, αλλά είχαμε και περιορισμούς σχετικά με το εμπόριο και τις επενδύσεις που αφορούν ορισμένους οικονομικούς τομείς και έργα υποδομής αλλά και απαγόρευση παροχής τουριστικών υπηρεσιών στην Κριμαία ή τη Σεβαστούπολη και απαγόρευση εξαγωγής ορισμένων αγαθών και τεχνολογιών. Τα μέτρα αυτά έχουν επεκταθεί έως τις 23 Ιουνίου 2019.

Τον Ιούλιο και τον Σεπτέμβριο του 2014, η ΕΕ επέβαλε οικονομικές κυρώσεις για τις συναλλαγές με τη Ρωσία σε συγκεκριμένους οικονομικούς τομείς. Τον Μάρτιο του 2015, οι ηγέτες της ΕΕ αποφάσισαν να συνδέσουν τις κυρώσεις αυτές με την πλήρη

εφαρμογή των συμφωνηθέντων στη συμφωνία του Μινσκ⁴⁶. Οι οικονομικές κυρώσεις παρατάθηκαν για 6 μήνες, διαδοχικώς, την 1η Ιουλίου 2016, τη 19η Δεκεμβρίου 2016, την 28η Ιουνίου 2017, την 21η Δεκεμβρίου 2017 και την 5η Ιουλίου 2018. Η παράταση αποφασιζόταν κάθε φορά μετά από αξιολόγηση της εφαρμογής των συμφωνιών του Μινσκ. Οι οικονομικές κυρώσεις έχουν παραταθεί έως τις 31 Ιανουαρίου 2019. Με τα συγκεκριμένα μέτρα περιορίζεται η πρόσβαση στις πρωτογενείς και δευτερογενείς κεφαλαιαγορές της ΕΕ για ορισμένες ρωσικές τράπεζες και εταιρείες, επιβάλλεται απαγόρευση εξαγωγών και εισαγωγών όπλων, απαγορεύεται η εξαγωγή αγαθών διπλής χρήσης για στρατιωτική χρήση ή για στρατιωτικούς τελικούς χρήστες στη Ρωσία και τέλος περιορίζεται η πρόσβαση της Ρωσίας σε ορισμένες ευαίσθητες τεχνολογίες και υπηρεσίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για έρευνα και παραγωγή πετρελαίου.

Τέλος τον Ιούλιο του 2014, οι ηγέτες της ΕΕ αποφάσισαν να επιβάλουν περιορισμούς όσον αφορά την οικονομική συνεργασία. Συγκεκριμένα αποφασίστηκε η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) να αναστείλει την υπογραφή νέων χρηματοδοτικών πράξεων στη Ρωσία, να συντονιστούν οι θέσεις των Κ/Μ της ΕΕ στο πλαίσιο του Διοικητικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ), με σκοπό να αναστείλουν επίσης τη χρηματοδότηση νέων εργασιών και τέλος η επανεξέταση στην εφαρμογή προγραμμάτων διμερούς και περιφερειακής συνεργασίας της ΕΕ με τη Ρωσία και αναστολή ορισμένων προγραμμάτων.

Από την πλευρά της όμως η Ρωσία δεν άφησε αναπάντητες αυτές τις κυρώσεις. Στις 6 Αυγούστου 2014 ανακοίνωσε την επιβολή συγκεκριμένων μέτρων με επιβολή εμπάργκο σε συγκεκριμένα αγροτικά προϊόντα από τις χώρες που επέβαλαν κυρώσεις

46 Σε σύνοδο κορυφής στο Μινσκ, στις 11 Φεβρουαρίου 2015, οι ηγέτες της Ουκρανίας, της Ρωσίας, της Γαλλίας και της Γερμανίας συμφώνησαν σε μια δέσμη μέτρων για την εκτόνωση του συνεχιζόμενου πολέμου στην ανατολική Ουκρανία.

κυρώσεις σε βάρος της, με ισχύ ενός έτους. Φυσικά μέσα σε αυτές τις χώρες ήταν και τα Κ/Μ της ΕΕ.

Η κρίση αυτή οδήγησε τις, ήδη πολύ δύσκολες, σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας πολύ πίσω και όσα θετικά βήματα προσέγγισης είχαν γίνει όλα αυτά τα χρόνια είτε πάγωσαν είτε ακυρώθηκαν στην πράξη. Οι κυρώσεις που επεβλήθησαν πάγωσαν τις διμερείς τους σχέσεις.

Συμπεράσματα

Οι σχέσεις ΕΕ - Ρωσίας πέρασαν πολλές διακυμάνσεις. Από την περίοδο την διάλυσης της ΕΣΣΔ, στην πρώτη ψυχρή προσέγγιση, στην ΣΕΣΣ και τη σύσφιξη των σχέσεων και την άνθησή τους μέσα στα χρόνια, στην ολική οπισθοδρόμηση των σχέσεων με αφορμή την ουκρανική κρίση και την επιβολή εκατέρωθεν κυρώσεων, μπορούμε να πούμε ότι μόνο βαρετές και διεκπεραιωτικές ήταν.

Αυτό όμως που μπορούμε να συμπεράνουμε σίγουρα είναι ότι έχουμε να κάνουμε με μια σχέση έντονης αλληλεξάρτησης κυρίως στον τομέα της ενέργειας. Από τη μια η ΕΕ χρειάζεται την ακατάπαυστη παροχή ενεργειακών πόρων για να καλύψει τις ανάγκες της αχανούς αγοράς της και από την άλλη η Ρωσία χρειάζεται την αδιάκοπη πρόσβαση σε αυτή την τεράστια αγορά από την οποία αποκομίζει κάθε χρόνο σημαντικά κέρδη.

Φυσικά πάντοτε οι δύο πλευρές θα αντιμετωπίζουν η μια την άλλη με ένα τόνο καχυποψίας, ειδικά μετά από περιόδους μεγάλης έντασης όπως αυτή αλλά καταλαβαίνουν αργά ή γρήγορα ότι τα οφέλη της προσέγγισης είναι πολύ περισσότερα.

Τα προηγούμενα χρόνια είχαν γίνει σημαντικά βήματα προσέγγισης σε διάφορους τομείς πέρα από τους κλασικούς οικονομικούς. Η ΣΕΣΣ, οι κοινοί χώροι αλλά ακόμη και η εταιρική σχέση για τον εκσυγχρονισμό έφεραν πιο κοντά τα δύο μέρη. Φυσικά η ουκρανική κρίση στάθηκε η αφορμή για να κάνουμε πολλά βήματα πίσω, όμως η ύπαρξη αυτής της τεχνογνωσίας ίσως βοηθήσει σε καινούρια βήματα επαναπροσέγγισης μελλοντικά.

Συνοψίζοντας αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε είναι πως η δόμηση ισχυρών δεσμών μεταξύ ΕΕ-Ρωσίας μπορεί να ωφελήσει όχι μόνο την τα δύο μέρη αλλά και την ευρύτερη περιοχή, ενισχύοντας έτσι την ασφάλεια, την οικονομική συνεργασία και την διασφάλιση την ειρηνικής συνύπαρξης.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- ~Nugent, N. (2012), *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα: Σαβάλλας
- ~Καραγιάννης, Μ., 2010, *Η Ρωσία σήμερα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- ~Καραγιάννης, Μ., 2010, *Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας στον 21ο αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- ~Ξενάκης, Δ., Τσινισιζέλης, Μ. (2006), *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης

Ηλεκτρονικές Πηγές

- ~Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Σύμβαση της Λισαβώνας, 2007/C 306/01 διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://publications.europa.eu/resource/cellar/688a7a98-3110-4ffe-a6b3-8972d8445325.0006.01/DOC_19 (ανακτήθηκε στις 20/08/2018)
- ~CIA – World Factbook Russia <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html> (ανακτήθηκε στις 15/09/2018)
- ~https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/eu_external_action_service.html (ανακτήθηκε στις 21/08/2018)

- ~Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (1997) “Συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αφετέρου” *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, L 327 27.11.97., διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:1997:327:FULL&from=EL>, (ανακτήθηκε την 01/09/18)
- ~Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (1999) “Κοινή στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 4ης Ιουνίου 1999 για τη Ρωσία” (1999/414/CFSP), *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, L 157/1 24.6.99., διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1be2c668-1089-4c73-848d-440c44e30076.0009.02/DOC_1&format=PDF (ανακτήθηκε την 01/09/18)
- ~15th EU-Russia Summit, (2005), *EU-Russia: Road Map for the Common Spaces*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://library.euneighbours.eu/content/eu-russia-road-map-common-spaces> (ανακτήθηκε στις 02/09/18)
- ~European Commission, (2010), *EU and Russia launch new partnership for modernization*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-649_en.htm?locale=en (ανακτήθηκε στις 02/09/18)
- ~Delegation of the European Union to Russia, *Partnership for Modernisation*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/russia/eu_russia/tech_financial_cooperation/partnership_modernisation_facility/index_en.htm (ανακτήθηκε στις 02/09/18)

~EU-Russia Summit Rostov-on-Don, (2010), *Joint Statement on the Partnership for Modernisation*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-10-154_en.pdf (ανακτήθηκε στις 02/09/18)

~European Commission, Trade, Policy, Countries and Regions, Russia, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/> (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

~European Commission, (2018), *European Union, Trade in goods with Russia*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

~European Commission, *WTO rules in favour of the EU in dispute on Russian duties on light commercial vehicles*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1616> (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

~European Commission, *WTO confirms Russian pork ban is illegal*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1627> (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

~European Commission, *WTO confirms Russian import duties violate WTO rules*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1534> (ανακτήθηκε στις 03/09/18)

- ~EU-Russia Energy Dialogue, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2011_eu-russia_energy_relations.pdf (ανακτήθηκε στις 04/09/2018)
- ~EU-Russia Energy dialogue, Thematic Group on Energy Market Developments, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2007_market_dev_terms_of_reference_en_0.pdf (ανακτήθηκε στις 04/09/2018)
- ~EU-Russia Energy dialogue, Thematic Group on Energy Efficiency, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2007_energy_efficiency_terms_of_reference_en.pdf (ανακτήθηκε στις 04/09/2018)
- ~https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20110224_memorandum.pdf (ανακτήθηκε στις 04/09/2018)
- ~Roadmap EU-Russia Energy Cooperation until 2050, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_03_eu_russia_roadmap_2050_signed.pdf (ανακτήθηκε στις 05/09/2018)
- ~Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2014), *Ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενεργειακή ασφάλεια*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330&from=EN> (ανακτήθηκε στις 06/09/2018)

~<https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/crimean-parliament-dismisses-autonomous-republics-government-337803.html?cn-reloaded=1>

(ανακτήθηκε στις 10/09/2018)

~<https://www.bbc.com/news/world-europe-26397323> (ανακτήθηκε στις 10/09/2018)

~<https://www.nytimes.com/2014/03/02/world/europe/ukraine.html> (ανακτήθηκε 10/09/2018)

~Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Περιοριστικά μέτρα της ΕΕ λόγω της κρίσης στην Ουκρανία*, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/ukraine-crisis/> (ανακτήθηκε 17/09/2018)